

**КЗВО «Дніпровська академія музики» Дніпропетровської обласної ради»
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий музичний коледж»**

Циклова комісія «Теорія музики»

Методична розробка

**План-конспект практичних занять
з вибіркової навчальної дисципліни
«РОЗШИФРОВКА ФОЛЬКЛОРУ»**

Освітньо-професійний ступінь: Фаховий молодший бакалавр

Галузь знань: В Культура, мистецтво та гуманітарні науки

Спеціальність: В5 Музичне мистецтво

Освітньо-професійна програма – «Музичне мистецтво»

Розробник: Любимова А. Я., доктор філософії, доцент кафедри історії та теорії музики, старший викладач циклової комісії «Теорія музики»

Розглянуто та схвалено на засіданні ЦК «Теорія музики»

Протокол № 1 від «28» серпня 2025 року

Голова ЦК «Теорія музики» Ірина ГОРЧАКОВА

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

План-конспект практичних занять з навчальної дисципліни «Розшифровка фольклору» розроблений з метою методичного забезпечення для здобувачів освіти освітньо-професійного ступеню «Фаховий молодший бакалавр» та спрямовано на формування у студентів практичних навичок роботи з фольклорним матеріалом.

Навчальна дисципліна «Розшифровка фольклору» є вибіркоким компонентом циклу професійної та практичної підготовки здобувачів першого рівня освіти «Молодший бакалавр». Її зміст орієнтований на опанування методів слухового аналізу, нотної фіксації народної музики, транскрипції словесно-етнографічних матеріалів, а також на усвідомлення специфіки народної музичної традиції як синкретичного явища.

Актуальність створення даної розробки зумовлена потребою у систематизованому методичному матеріалі, який би поєднував теоретичні положення курсу з практичними завданнями, адаптованими до рівня підготовки студентів музичного коледжу. Особливість фольклорного матеріалу – його варіантність, імпровізаційність, тісний зв'язок зі словом і виконавською манерою – вимагає спеціального підходу до організації практичних занять, що і зумовило структуру посібника.

Методична розробка призначена для здобувачів освітньо-професійного ступеня «Фаховий молодший бакалавр» всіх напрямів (вокальних, інструментальних, диригентських, теоретичних), а також може використовуватися викладачами фахових дисциплін як допоміжний навчально-методичний матеріал. Його зміст відповідає освітньо-професійній програмі «Музичне мистецтво» фахової передвищої освіти та може адаптуватися залежно від навчального плану, кількості годин і рівня підготовки студентів.

Методична розробка побудована у формі планів-конспектів практичних занять, що забезпечує чітку структуру та зручність використання. Кожен план-конспект орієнтований на досягнення конкретних навчальних

результатів і передбачає поєднання слухової роботи, нотування, аналітичних завдань та обговорення. Матеріал викладено за принципом поступового ускладнення – від елементарних прийомів транскрипції до комплексного аналізу музично-словесного фольклорного тексту.

У розробці значну увагу приділено практичним аспектам навчання: методиці нотації народних пісень, роботі з аудіозаписами, фіксації мовних і виконавських особливостей, оформленню нотних та словесних транскрипцій відповідно до прийнятих науково-методичних вимог. Окремо акцентовано на формуванні у студентів відповідального ставлення до фольклорної спадщини, дотриманні етичних норм під час роботи з носіями традиції та коректності інтерпретації зібраного матеріалу.

Методична розробка може використовуватися як основний або допоміжний матеріал під час проведення практичних занять, самостійної роботи студентів, а також у процесі підготовки до фольклорної практики, курсових або творчих проєктів, пов'язаних із народною музикою.

Зміст навчальної дисципліни «РОЗШИФРОВКА ФОЛЬКЛОРУ»

Тема 1. Мета і завдання курсу «Розшифровка фольклору»

План

1. Основні завдання предмету.
2. Значення у підготовці кваліфікації професійного фахівця. Міждисциплінарні зв'язки.
3. Можливість використання набутих знань.
4. Структура курсу, критерії оцінювання.

Курс **«Розшифровка фольклору»** (або «Транскрипція народної музики») є фундаментальною дисципліною у фаховій підготовці музиканта незалежно від спеціалізації. Він поєднує слуховий аналіз, музично-теоретичне мислення, знання стилю та практичні навички нотного запису.

На відміну від академічної музики, фольклор існує переважно в усній формі, тому завдання музиканта полягає не лише у фіксації мелодії, а й у збереженні інтонаційної, ритмічної, ладової та виконавської своєрідності народного виконання.

Розшифровка фольклору є проміжною ланкою між живим усним звучанням, науковим аналізом, виконавською та педагогічною практикою.

Мета курсу – прищепити здобувачам освіти любов і повагу до української народної культури, оволодіти навичками загального фольклористичного аналізу, вміння розшифровувати почутий у запису пісенний фольклорний матеріал, навчити здобувачів вищої освіти робити максимально точну нотацію музичного твору, сформувавши професійний підхід до вивчення і пропаганди національного фольклору Дніпропетровщини та інших регіонів України.

Курс має на меті навчити студента чути фольклор не через призму академічної музики, а як самостійну художню систему, усвідомлювати межу

між фіксацією та інтерпретацією, відповідально ставитися до народного матеріалу як до культурної спадщини.

Таким чином, мета курсу не зводиться лише до технічного нотування, а передбачає формування фольклорного слуху, стилістичного мислення та професійної етики музиканта.

Основні завдання курсу:

- поглиблення знань у сфері музичного фольклору;
- професійна орієнтація в основних жанрах і виконавських стилях;
- розуміння найбільш типових явищ в музичного фольклорі України;
- практичне ознайомлення з автентичними зразками народнопісенної творчості;
- накопичення студентами певного слухового та інтонаційно-виконавського досвіду роботи з фольклорним джерелом;
- теоретичне та практичне засвоєння прийомів та методів транскрипції народних пісенних зразків та етнографічної інформації;
- робота з якісними сучасними зразками;
- ознайомити з системою фіксації, систематизації, аналізу та репрезентації польового етноматеріалу;
- розширення інтересів до різних стилів національної музичної етнокультури.

Важливо: у фольклорі не все, що звучить «неточно», є помилкою – часто це стильова норма.

У процесі навчання здобувачі освіти зможуть опанувати методіку нотної фіксації усної традиції, яка значно відрізняється від фіксації професійної (авторської) музики. Студенти навчатимуться використовувати нотний запис як умовну систему, а не абсолютну схему, застосовувати додаткові графічні та словесні позначення, працювати з несталим метром і ритмічною свободою, фіксувати орнаментику без її академічного спрощення. Студенти мають зрозуміти, що транскрипція – це завжди компроміс між звучанням і графікою, і вміти обґрунтовувати свої рішення.

У завдання курсу входить і ознайомлення зі стилевими особливостями українського фольклору. Під час прослуховування музичного матеріалу та транскрипцій формуються уявлення про ладову специфіку українських народних пісень, типи мелодичного руху, характерні ритмічні моделі, орнаментику, притаманну різним регіонам і жанрам. Це дозволяє уникати стилістичних помилок та адекватно інтерпретувати почуте, а також не «підганяти» фольклор під академічні стандарти.

Транскрипція народних пісень сприяє формуванню вміння аналізувати фольклорний матеріал у процесі транскрипції, робити висновки щодо ладової, ритмічної та інтонаційної організації, письмово коментувати власну роботу.

Таким чином, транскрипція розглядається не як механічна дія, а як форма музичного аналізу.

Часто знання і навички, здобуті в курсі транскрипції народних пісень застосовуються у вокальній та інструментальній практиці музикантів, під час роботи з ансамблями, у педагогічній діяльності, у міждисциплінарній практиці – курсах етномузикознавство, аналіз музичних форм, аранжування народних пісень та інших.

Глибоке вивчення фольклору, в тому числі народних пісень виконує також виховну функцію, формуючи повагу до народної творчості, усвідомлення цінності культурної спадщини, відповідальність за збереження традиції. Робота з автентичним фольклором сприяє розвитку національної ідентичності та професійної зрілості музиканта.

Дисципліна «Розшифровка фольклору» вивчається протягом 4 курсу (7 – 8 семестри) та є важливим навчальним компонентом. Для набуття практичного досвіду з предмету необхідні знання з дисципліни отримані в курсі дисципліни «Фах», «Теорія музики», «Аналіз музичних форм», «Етномузикознавча культура України», «Історія музики», «Сучасна українська музика», «Історія мистецтв».

Курсу «Розшифровка фольклору» включає в себе наступні теми:

ТЕМА 1 Мета та завдання курсу «Розшифровка фольклору».

ТЕМА 2 Методика польової роботи.

ТЕМА 3 Основи транскрибування народних пісень.

ТЕМА 4 Практика нотації народних пісень.

ТЕМА 5 Транскрипція словесно-етнографічних матеріалів.

Форми та методи контролю:

У процесі вивчення курсу застосовуються традиційні та інноваційні методи, спрямовані на формування у здобувачів практичних навичок транскрибування та наукового опрацювання фольклорних матеріалів. До контрольних заходів відносяться поточний та підсумковий контроль. Основними формами контролю знань є практичні роботи (розшифровка аудіо- та відеозаписів фольклорних зразків, нотування їх у спеціальних програмах (MuseScore)), захист практичних транскрипцій, обговорення досліджених матеріалів.

Поточний контроль передбачає визначення рівня розуміння та засвоєння студентами окремих тем і практичних навичок.

Підсумковий контроль – проводиться на останньому занятті та складається з теоретичної частини (усна або письмова відповідь на питання з методики розшифровки фольклору); практичного завдання (транскрипція уривку).

Політика курсу («правила гри»). Курс поєднує індивідуальну роботу з транскрипціями та колективне обговорення результатів. Атмосфера занять ґрунтується на творчості, повазі до думок інших і готовності до конструктивної критики. Усі завдання (транскрипції, письмові аналізи, практичні розробки) виконуються у визначені терміни. Порушення академічної доброчесності – зокрема використання чужих транскрипцій без посилання, списування або навмисне спотворення матеріалу – є неприпустимим. Пропуск занять можливий лише з поважних причин і має бути відпрацьований у формі, погодженій із викладачем. Активна участь у колективному аналізі, самостійна практика транскрипцій та відповідальне

ставлення до роботи з автентичними джерелами є ключем до успішного засвоєння курсу.

Тема 2. Методика польової роботи

План

1. Важливість запису народної музики.
2. Вивчення досвіду попередників у справі запису музичного фольклору. Огляд експедиційно-польових досліджень українських і зарубіжних фольклористів.
3. Типи й форми експедиційно-польових досліджень.
4. Етапи підготовки до фольклорної експедиції. Створення питальника.
5. Технічні засоби та інші предмети експедиційного оснащення.
6. Методика збирацької роботи.
7. Упорядкування та систематизація експедиційного матеріалу.

Народна музика як явище культури належить до сфери нематеріальної спадщини, тобто такої, що існує не у вигляді сталого тексту, а в живій традиції виконання, передаючись з покоління в покоління переважно усним шляхом. Саме ця особливість зумовлює її надзвичайну вразливість. Зі зміною способу життя, зникненням традиційних форм побуту, старінням носіїв і впливом масової культури значна частина музичного фольклору або трансформується до невпізнаваності, або зовсім зникає. У цьому контексті запис народної музики постає не просто як наукова процедура, а як культурно відповідальна дія, спрямована на збереження національної пам'яті.

Фіксація народної музики має принципове значення як для науки, так і для виконавської практики. Вона дозволяє дослідникові працювати з конкретним музичним матеріалом, аналізувати його ладові, ритмічні, інтонаційні особливості, простежувати варіантність та регіональну специфіку. Для виконавця ж автентичний запис стає джерелом пізнання стилю, манери, вокальної або інструментальної подачі, що неможливо повною мірою передати лише нотним текстом. Саме тому запис народної

музики завжди поєднує в собі наукову точність і глибоку повагу до живої традиції.

Звернення до досвіду попередників у справі запису музичного фольклору є необхідною умовою формування сучасного фольклориста. Історія фольклористики засвідчує поступовий розвиток методів запису — від приблизних нотних фіксацій до комплексного документування, яке включає звук, відео, текст, контекст і виконавські особливості. Усвідомлення цього шляху дозволяє зрозуміти, що сучасна методика не виникла на порожньому місці, а є результатом багаторічної наукової роботи багатьох дослідників.

Серед перших системних збирачів фольклору особливе місце належить Оскару Кольбергу, який застосовував комплексний підхід до вивчення народної культури, поєднуючи музичний матеріал із етнографічним описом. В українській традиції визначальною постаттю є Микола Лисенко, котрий поєднав композиторське мислення з науковою фіксацією фольклору, заклавши основи професійної музичної фольклористики. Його записи вирізняються увагою до ладової специфіки, інтонаційних нюансів та органічного зв'язку музики зі словом.

Подальший розвиток методів запису пов'язаний з іменами Олександра Рубця, Євгенії Ліньової, Йосипа Роздольського, які зосереджувалися на точності фіксації мелодики, ритму та виконавських особливостей. Вагомий внесок у теоретичне осмислення польової роботи зробив Климент Квітка, який наголошував на варіантності фольклорного тексту та необхідності фіксації не «ідеального», а реального звучання. Філарет Колесса поглибив аналіз ритмічної організації народної музики, особливо в епічних жанрах, тоді як дослідники другої половини ХХ століття — Григорій Танцюра, Олександр Ошуркевич, Володимир Гошовський, Микола Мишанич, Богдан Луканюк — розширили експедиційну практику, поєднавши музикознавчі, етнологічні та культурологічні підходи.

Експедиційно-польові дослідження можуть мати різні типи й форми залежно від мети та умов проведення. Вони варіюються від

короткотермінових виїздів до тривалих стаціонарних досліджень, від індивідуальної роботи одного збирача до колективних експедицій. Незалежно від формату, польова робота завжди потребує ретельної підготовки. Теоретичний етап включає вивчення регіону, ознайомлення з його жанровими особливостями, аналіз попередніх записів. Організаційна підготовка передбачає планування маршруту, встановлення контактів на місцях, визначення обов'язків учасників експедиції.

Важливим інструментом підготовки є створення питальника [Додаток 1, Додаток 2], який допомагає орієнтуватися в процесі спілкування з виконавцем. Питальник не повинен перетворюватися на жорстку анкету; його функція — спрямувати розмову, допомогти виявити репертуар, дізнатися про умови побутування пісень, традиції виконання. Формулювання запитань має бути простим, природним і зрозумілим для співрозмовника.

Технічне забезпечення експедиції включає аудіо- та, за можливості, відеоапаратуру, мікрофони, запасні носії інформації, а також обов'язкові письмові засоби фіксації. Водночас слід пам'ятати, що жодна техніка не може замінити уважного слухання й живого спостереження. Методика збирацької роботи ґрунтується на принципах добровільності, поваги до виконавця, невтручання в природний процес виконання. Збирач не має права виправляти, підказувати або нав'язувати власні уявлення про «правильність» звучання.

Проведення сеансу запису зазвичай починається з розмови, яка допомагає встановити довірливий контакт. Перше виконання пісні має бути вільним, без зупинок і коментарів. Лише після цього можливі уточнювальні запитання або прохання повторити матеріал, якщо це не викликає дискомфорту у виконавця. Повторні виконання часто відкривають варіантність, що є надзвичайно цінним для подальшої транскрипції.

Уся зібрана інформація повинна бути належним чином задокументована. Польовий зошит є первинним науковим документом, у якому фіксуються дата й місце запису, відомості про виконавця, жанр, обставини виконання, а також суб'єктивні спостереження збирача. Надалі

експедиційний матеріал потребує впорядкування та систематизації: створення каталогів, опису кожного зразка, підготовки записів до транскрипції й аналізу. Без цього етапу навіть найцінніший матеріал втрачає свою наукову й навчальну цінність.

Отже, запис народної музики та експедиційно-польова робота є складним і відповідальним процесом, що поєднує наукову точність, етичну культуру та глибоку повагу до традиції. Для студента-музиканта участь у такій роботі стає не лише набуттям професійних навичок, а й важливим етапом формування світогляду, в якому народна музика постає як жива, цінна й незамінна складова національної культури.

Основні завдання польової роботи:

1. Виявлення та запис зразків народної музики.
2. Документування виконавця (вік, місце проживання, соціальний контекст).
3. Фіксація умов виконання (обряд, побут, ситуація).
4. Збереження інтонаційної, ритмічної та мовної специфіки.
5. Створення матеріалу для подальшої транскрипції та аналізу.

Підготовка до польової роботи. До проведення експедиції необхідно ретельно готуватись. До такої підготовки входить цілий комплекс задач – теоретична підготовка, технічна, психологічна, матеріальна та інші.

Теоретична підготовка включає в себе ознайомлення з особливостями обрядів, жанрами та репертуаром, характерними для регіону. Підготувати питальник. Необхідно сформулювати уявлення про ладові та ритмічні особливості місцевого фольклору. Розуміти етичні принципи роботи з носіями традиції.

Необхідно заздалегідь приготувати та перевірити технічне обладнання:

- аудіореєстратор/диктофон або смартфон з якісним мікрофоном;
- запасні носії інформації;
- подовжувачі, адаптери до роз'ємів, мобільні акумулятори

живлення,

- зошит для польових нотаток;
- ручка, олівець;
- за можливості – відеокамера, штативи.

Важливо: жоден запис не замінить польових нотаток.

Перед експедиційним виїздом слід налаштувати себе на певні норми поведінки – поводитися ввічливо й доброзичливо, не тиснути на виконавця, за необхідності пояснювати мету запису зрозумілою мовою, поважати бажання виконавця відмовитися від запису.

Польова робота – це співпраця, а не «збирання матеріалу будь-якою ціною».

Тема 3. Основи транскрибування народних пісень

План

1. Способи нотації народної музики на початковому етапі збирацької діяльності.
2. Методика транскрипції, умовні позначення. Техніка нотації київської та львівської школи фольклористики.
3. Технічні засоби в процесі транскрибування пісенного матеріалу.

Транскрибування народних пісень є однією з центральних проблем музичної фольклористики, оскільки воно поєднує у собі завдання фіксації живого звучання та його переведення у систему письмової нотації. На відміну від академічної музики, де нотний текст є первинним, у фольклорі першоджерелом завжди виступає звучання, а нотний запис має вторинний, умовний характер. Саме тому транскрипція народної пісні ніколи не може бути повним аналогом виконання, а є лише спробою максимально наблизити нотний текст до реального звучання з урахуванням виконавської манери, інтонаційної пластики та ритмічної свободи.

На початковому етапі збирацької діяльності способи нотації народної музики були тісно пов'язані з рівнем розвитку нотопису та загальним уявленням про народну пісню як художнє явище. У перших збірниках

народних пісень, зокрема у працях Михайла Максимовича, народна мелодія фіксувалася здебільшого спрощено, з орієнтацією на загальний контур мелодії. Основною метою такого запису було збереження самої пісні як культурного факту, а не детальна передача її виконавських особливостей. Подібний підхід зумовлював використання рівномірного метру, чіткої тактової організації та мінімальної уваги до ритмічної варіантності.

У збірках Вацлава Залеського поступово з'являється прагнення точніше передати мелодичну лінію, однак ритміка й далі залишається наближеною до академічних зразків. Народна пісня подається як закінчений музичний твір, що полегшує її виконання освіченими музикантами, але водночас згладжує особливості живої традиції.

Принципово новий етап у розвитку нотації народної музики пов'язаний з діяльністю Миколи Лисенка. Його транскрипції вирізняються значно більшою увагою до інтонаційної специфіки, ладових особливостей та ритмічної свободи народного співу. Лисенко намагався не підганяти народну мелодію під академічні норми, а навпаки – адаптувати нотопис до особливостей фольклорного матеріалу. Саме в його працях чітко простежується усвідомлення того, що нотний запис народної пісні є умовною моделлю звучання, а не його точною копією.

Подальший розвиток методики транскрипції пов'язаний з науковими підходами Івана Колесси та представників української фольклористичної школи. Тут нотний запис уже розглядається як інструмент наукового аналізу, що має фіксувати не лише висотні співвідношення, а й ритмічну організацію, форму, варіантність, особливості фразування. У зв'язку з цим формується система умовних позначень, які дозволяють передати ті елементи виконання, що не вписуються у традиційний нотний запис.

Методика транскрипції народних пісень передбачає усвідомлений вибір між точністю та читабельністю нотного тексту. З одного боку, транскрипція має відображати реальні інтонаційні та ритмічні особливості виконання, з іншого – залишатися зрозумілою для виконавця або дослідника. Саме тому у

фольклористичній практиці широко застосовуються умовні позначення: дужки для варіантних звуків, стрілки для позначення інтонаційних відхилень, пунктирні ритмічні значення, словесні ремарки щодо характеру виконання, темпу, динаміки.

У цьому контексті важливо розрізнити підходи київської та львівської школи фольклористики, які сформувалися в різних наукових і культурних умовах. Київська школа традиційно тяжіє до більш узагальненої нотації, орієнтованої на ладову та формотворчу структуру пісні. Тут основна увага приділяється виявленню типових інтонаційних моделей, а дрібні виконавські відхилення часто фіксуються словесно або частково узагальнюються.

Натомість львівська школа фольклористики відзначається прагненням до максимально детальної фіксації виконання. У таких транскрипціях значна увага приділяється ритмічній свободі, протяжності звуків, мікроінтонаціям, що наближує нотний запис до реального звучання, але водночас ускладнює його читання. Обидва підходи є науково виправданими й вибір між ними залежить від мети транскрипції.

У зв'язку з цим доцільно розрізнити прикладну, або так звану любительську, нотацію та наукову транскрипцію. Прикладна нотація орієнтована на практичне виконання пісні й передбачає певне узагальнення ритміки та інтонації. Вона зручна для навчального та концертного використання, але не відображає всієї складності фольклорного виконання. Наукова нотація, навпаки, прагне максимально точно зафіксувати всі особливості звучання, навіть ціною складності нотного тексту.

Особливу увагу в процесі транскрибування слід приділяти формі народної пісні. Строфічні пісні, в яких повторюється одна й та сама мелодична строфа з різними текстами, зазвичай нотуються з повторенням музичного матеріалу або з використанням знаків повтору. Водночас астрофічні форми, характерні для протяжних, епічних або імпровізаційних жанрів, потребують безперервного нотування, що дозволяє простежити розвиток мелодії та варіантність кожного наступного проведення.

Сучасний етап транскрибування народних пісень неможливий без використання технічних засобів. Аудіозапис став основним джерелом для нотної фіксації, що значно підвищує точність транскрипції. Використання цифрових диктофонів, комп'ютерних програм для уповільнення звуку, повторного прослуховування окремих фрагментів, а також нотних редакторів істотно полегшує роботу транскрибатора. Водночас технічні можливості не знімають відповідальності за музичне слухання й аналітичне мислення, адже жодна програма не здатна самотійно «прочитати» інтонаційну логіку народної пісні.

Отже, транскрибування народних пісень є складним і багаторівневим процесом, що поєднує слухову увагу, теоретичні знання та методичну свідомість. Нотний запис у фольклористиці не є самоціллю, а слугує засобом пізнання, збереження й осмислення народної музичної традиції. Для майбутнього музиканта опанування основ транскрипції означає не лише набуття технічних навичок, а й формування глибокого розуміння специфіки народної музики як живого, мінливого й водночас цілісного художнього явища.

Тема 4. Практика нотації народних пісень

План

1. Способи нотації. Оформлення нотації.
2. Словесний текст в нотації пісні. Методика запису строф та віршів. Способи фіксації особливостей мовлення. Особливості підтекстовки для нотації.
3. Визначення темпу. Тактування та тактовий розмір. Фіксація нюансировки. Звуковисотність. Ключі. Висотний рівень. Мелодична варіаційність. Знаки альтерації, мікроальтерація.
4. Фіксація особливостей манери виконання. Багатоголосся.
5. Вимоги до нотувальника.

Практика нотації народних пісень є ключовим етапом у роботі фольклориста та музиканта-дослідника, адже саме на цьому рівні теоретичні уявлення про народну музику трансформуються у конкретний нотний текст.

На відміну від академічної музики, де нотація виконує функцію точного відтворення авторського задуму, у фольклорі вона слугує інструментом фіксації живого виконання, яке за своєю природою є варіантним, гнучким і тісно пов'язаним зі словом та мовленням.

Способи нотації народних пісень залежать від мети запису, жанрової належності матеріалу та рівня його складності. У практиці навчальної та збирацької діяльності застосовуються як спрощені, так і детальні способи нотації. Спрощена нотація використовується у випадках, коли важливо зафіксувати загальний мелодичний контур, ладову основу та форму пісні. Детальна нотація, навпаки, спрямована на відображення інтонаційних, ритмічних і виконавських особливостей конкретного виконання. Вибір способу нотації завжди має бути свідомим і обґрунтованим.

Оформлення нотного запису народної пісні вимагає чіткості та послідовності. Нотний текст повинен бути читабельним, логічно структурованим і зручним для аналізу або виконання. Важливим є правильне розміщення нотного стану, підтекстовки, позначень темпу, динаміки та інших елементів. Оформлення нотації не є суто технічним питанням, адже від нього залежить адекватність сприйняття музичного матеріалу [Додаток 3].

Особливу роль у нотації народної пісні відіграє словесний текст. У фольклорі слово і мелодія існують у нерозривній єдності, тому текст не може розглядатися як другорядний елемент. Методика запису строф і віршів передбачає чітке відображення структури поетичного тексту, поділ на строфи, рядки та ритмічні групи. Кожна строфа повинна бути логічно співвіднесена з мелодичною структурою пісні.

Фіксація особливостей мовлення є важливим аспектом практики нотації. Народне виконання часто містить діалектні форми, редукцію голосних, подовження або скорочення складів, специфічну артикуляцію приголосних. У нотному записі ці особливості можуть передаватися через точну підтекстовку, використання дефісів, апострофів, дужок або словесних

пояснень. Завдання нотувальника полягає не в «нормалізації» мовлення, а в збереженні його автентичних рис.

Підтекстовка в нотації народної пісні має свої особливості. Вона повинна максимально відповідати реальному співвідношенню тексту і мелодії. Часто один склад розтягується на кілька звуків або, навпаки, кілька складів виконуються на одному звуці. У таких випадках важливо коректно використовувати ліги, дужки та дефіси. Помилки у підтекстовці можуть призвести до спотворення ритмічної структури та виконавської логіки пісні.

Визначення темпу в народній музиці є складним завданням, оскільки виконання часто характеризується внутрішньою рухливістю й агогічною свободою. Темп у нотації зазвичай фіксується словесно, з використанням традиційних італійських термінів або пояснювальних ремарок, що відображають характер руху. Метрономічні позначення застосовуються обмежено і здебільшого в навчальній або аналітичній практиці.

Тактування та визначення тактового розміру в народних піснях потребують особливої обережності. У багатьох випадках фольклорна мелодія не вкладається у чіткі рамки академічного метру. Тактові риси в нотному записі можуть виконувати допоміжну, а не визначальну функцію, слугуючи орієнтиром для читання. В окремих жанрах доцільним є умовне або змінне тактування, а інколи — повна відмова від тактових рисок.

Фіксація нюансировки в народній пісні має відображати загальний характер виконання, а не деталізувати кожен динамічну зміну. Динамічні позначення використовуються помірковано, часто у формі словесних ремарок, які передають інтенсивність, напруженість або м'якість звучання. Надмірна деталізація нюансів може ускладнити нотний текст і створити ілюзію академічної регламентованості.

Питання звуковисотності є одним з найскладніших у практиці нотації народної музики. Народний спів нерідко виходить за межі рівномірно темперованої системи, що ускладнює фіксацію точних висот. Вибір ключа та визначення висотного рівня здійснюються з урахуванням зручності читання

та реального звучання. Часто висотний рівень фіксується умовно, із застереженням щодо транспозиційної природи запису.

Мелодична варіаційність є органічною рисою народної пісні. Повторення мелодії ніколи не є абсолютно тотожним, кожне виконання містить інтонаційні або ритмічні відмінності. У нотації ці варіації можуть передаватися через альтернативні нотні записи, дужки, примітки або шляхом фіксації одного з варіантів як основного.

Особливої уваги потребують знаки альтерації та мікроальтерації. У фольклорній практиці поширені нестійкі ступені, «плаваючі» інтонації, які не відповідають традиційним знакам підвищення чи зниження. Для їх фіксації використовуються умовні позначення, пояснювальні написи або спеціальні знаки, що вказують на приблизний характер інтонації.

Фіксація особливостей манери виконання є важливою складовою повноцінної транскрипції. Тембр голосу, спосіб звукоутворення, використання гортанних, носових або грудних резонаторів не завжди можуть бути передані нотами. У таких випадках застосовуються словесні характеристики, які доповнюють нотний текст і допомагають зрозуміти виконавську специфіку.

Окрему складність становить нотація багатоголосся. Народне багатоголосся часто має імпровізаційний характер і не підпорядковується правилам класичної гармонії. У нотному записі важливо відобразити співвідношення голосів, їхню фактурну взаємодію та функціональні ролі. Нотація може бути як повною, з фіксацією всіх голосів, так і вибірковою — залежно від завдань дослідження.

Завершуючи розгляд практики нотації народних пісень, слід наголосити на вимогах до нотувальника. Він повинен володіти розвиненим музичним слухом, знаннями теорії музики та специфіки фольклорного матеріалу, а також мати навички аналітичного мислення. Важливою є здатність поєднувати точність і гнучкість, розуміючи умовність нотного запису та його підпорядкованість живій традиції.

Таким чином, практика нотації народних пісень є складним творчо-аналітичним процесом, який потребує не лише технічної вправності, а й глибокого розуміння природи народної музики. Саме через уважну й відповідальну нотацію відбувається збереження та наукове осмислення фольклорної спадщини.

Тема 5. Транскрипція словесно-етнографічних матеріалів

План

1. Загальні положення про транскрибування словесного тексту.
2. План-шаблон оформлення матеріалів сеансу.
3. Фіксація паспортної інформації.
4. Правила оформлення сеансу-діалогу.
5. Умовні позначки. Фіксація діалектних особливостей народної мови.

Транскрипція словесно-етнографічних матеріалів є невід'ємною складовою фольклористичної та етномузикознавчої роботи. Поряд із нотуванням музичного матеріалу вона забезпечує повноцінну фіксацію контексту побутування народної традиції, дозволяє зберегти не лише текст пісні чи розповіді, а й мовну, культурну та комунікативну специфіку середовища. Для музиканта-дослідника словесний матеріал має не допоміжне, а рівнозначне значення, адже саме через слово часто розкривається функція, призначення та семантика музичного твору.

Загальні положення щодо транскрибування словесного тексту ґрунтуються на принципі максимальної наближеності запису до живого мовлення. На відміну від літературного редагування, транскрипція не має на меті «виправлення» мови інформанта. Її завдання полягає у точному відтворенні почутого — з урахуванням особливостей вимови, синтаксису, лексики, пауз, повторів і навіть мовних вагань. Важливо усвідомлювати, що кожна усна розповідь або коментар носія традиції є унікальним актом комунікації, який не можна повністю стандартизувати без втрати автентичності.

Процес транскрипції словесного матеріалу зазвичай розпочинається з чіткого оформлення матеріалів сеансу. Для цього у фольклористичній практиці використовується план-шаблон, який забезпечує єдність і системність записів [Додаток 4]. Такий шаблон дозволяє впорядкувати інформацію, полегшує подальшу обробку матеріалу та робить його придатним для архівного зберігання або наукового використання. Важливо навчитись користуватися єдиною логікою оформлення, навіть якщо сам зміст розповіді має імпровізаційний характер.

Одним із перших і обов'язкових елементів оформлення сеансу є фіксація паспортної інформації. Вона включає дані про інформанта: ім'я та прізвище, рік народження, місце народження та проживання, соціальний статус, освіту, рід занять, а також джерело отримання традиції – від кого саме інформант перейняв пісні, тексти або звичаї. Паспортна інформація не є формальністю, адже саме вона дозволяє досліднику співвіднести словесний і музичний матеріал із конкретним соціокультурним контекстом.

Особливу увагу слід приділяти правилам оформлення сеансу-діалогу [Додаток 5]. У польовій практиці матеріал найчастіше фіксується у формі бесіди між збирачем і носієм традиції. Тому важливо чітко розмежовувати репліки інформанта та збирача, зберігаючи структуру діалогу. Запитання фіксуються повністю або скорочено, залежно від методичних вимог, але завжди так, щоб було зрозуміло, у відповідь на що прозвучала та чи інша репліка. Такий підхід дозволяє відтворити логіку розмови й уникнути втрати смислових зв'язків.

У процесі транскрипції широко використовуються умовні позначки, які допомагають передати особливості усного мовлення. За їх допомогою фіксуються паузи, незакінчені фрази, повтори, емоційні реакції, сміх, зітхання або зміна інтонації. Умовні позначки не повинні перевантажувати текст, проте їх використання є важливим для розуміння живої мовної тканини. Студентам слід пояснювати, що такі позначки виконують не декоративну, а смислову функцію.

Надзвичайно важливим аспектом транскрипції словесно-етнографічних матеріалів є фіксація діалектних особливостей народної мови. Діалектна вимова, локальна лексика, специфічні граматичні форми становлять цінний матеріал для міждисциплінарних досліджень і не повинні бути знівельовані літературною нормою. Запис діалекту вимагає від транскрибатора уважного слуху та певної мовної підготовки. У навчальній практиці допускається використання спрощеної транскрипції, яка передає основні фонетичні та лексичні особливості без застосування складної фонетичної символіки.

Важливо підкреслити, що фіксація діалектних рис не означає повної відмови від читабельності тексту. Транскрипція повинна залишатися зрозумілою для іншого дослідника або студента. Тому часто поєднується фонетично наближений запис із пояснювальними примітками або глосаріями. Такий компроміс між точністю та зручністю читання є характерною рисою сучасної фольклористичної практики.

Алгоритм роботи з транскрипцією словесного тексту

Процес транскрипції словесно-етнографічного матеріалу доцільно вибудовувати як поетапну роботу, що дозволяє уникнути помилок і перевантаження.

На *першому етапі* здійснюється попереднє прослуховування аудіозапису сеансу без фіксації тексту. Метою цього етапу є загальне ознайомлення зі змістом, інтонаційною манерою мовлення інформанта, темпом і характером діалогу. Важливо сформулювати цілісне уявлення про матеріал, не зосереджуючись на деталях.

Другий етап передбачає первинну транскрипцію тексту. На цьому рівні фіксується основний словесний зміст без надмірної деталізації. Завдання полягає у створенні «чернеткового» тексту, який відображає структуру діалогу, послідовність реплік та загальний зміст висловлювань.

Третій етап полягає в уточненні та деталізації транскрипції. Саме на цьому рівні додаються умовні позначки, фіксуються паузи, повтори, інтонаційні злами, а також діалектні особливості мовлення. Запис

багаторазово звіряється з аудіоматеріалом, при цьому можливе повернення до окремих фрагментів кілька разів.

На *четвертому етапі* здійснюється перевірка логіки тексту й його відповідності реальному звучанню. Важливо переконатися, що транскрипція не містить довільних скорочень, спрощень або «покращень» мовлення інформанта. За потреби додаються примітки або пояснення.

П'ятий етап передбачає остаточне оформлення матеріалу відповідно до плану-шаблону: впорядкування паспортної інформації, уніфікацію умовних позначок, перевірку орфографії та читабельності тексту. На цьому етапі транскрипція набуває статусу завершеного документа.

Завершуючи розгляд теми, слід наголосити, що транскрипція словесно-етнографічних матеріалів є не механічним переписуванням усного мовлення, а складним аналітичним процесом. Вона вимагає уважності, етичної відповідальності та поваги до носія традиції. Саме через точний і вдумливий словесний запис фольклорний матеріал набуває наукової цінності й може бути повноцінно використаний у подальших музикознавчих, етнографічних та педагогічних дослідженнях.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Мушкетик Л. Моральний канон української традиційної культури: за фольклорними джерелами: монографія. Київ – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2022. 752 с.
2. Богдан Луканюк, Курс музичного фольклору у трьох книгах. Книга 3 : Прилоги / Богдан Луканюк ; Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, Кафедра музичної фольклористики, Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології. Львів : Сполом, 2022. 591 с. : нотні приклади, ілюстрації.
3. Богдан Луканюк, Курс музичного фольклору у трьох книгах. Книга друга : Зразки / Богдан Луканюк ; Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, Кафедра музичної фольклористики, Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології. Львів : Сполом, 2022. 391 с. : нотні приклади, ілюстрації.
4. Богдан Луканюк, Курс музичного фольклору у трьох книгах. Книга перша : Лекції / Богдан Луканюк ; Львівська національна музична академія імені М. В. Лисенка, Кафедра музичної фольклористики, Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології. Львів : Сполом, 2022. 511с. : нотні приклади, ілюстрації.
5. Етнографічний образ сучасної України. Корпус експедиційних фольклорно-етнографічних матеріалів : у 10 т. / гол. ред. Г. Скрипник. Київ : ІМФЕ, 2016 - 2020.
6. Ірина Клименко, Обрядові мелодії українців у контексті слов'яно-балтського раньотрадиційного меломасиву: типологія і географія, Київ: Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського 2020. Т. 1: Монографія, сс. 360; Т. 2: Атлас, сс.100 + CD
7. Коваль Галина. Поетичний універсум календарно-обрядового фольклору українців. Львів, 2020. 440 с.
8. Ковацька О. Українська постколоніальність у текстах і контекстах. Брустури: Дискурсус, 2022. 172 с.
9. Осьмак Н., Бикова Т. та ін. Українська усна народна творчість: навч. посібник для студентів-філологів. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2021. 151 с.

Додаткова

1. Вовчак Андрій, Довгалюк Ірина. Документування фольклорної традиції. Засади організації і проведення польового фольклористичного дослідження, транскрибування й архівування зібраного фольклорного матеріалу: Методичні рекомендації для студентів філологічного факультету спеціалізації "фольклористика". Львів, 2012. 60 с.
2. Глушко Михайло. Методика польового етнографічного дослідження: Навчальний посібник. Львів, 2008. 288 с., іл. Методика аналітичного

- запису українських пісень Куп'янського району: Методичні рекомендації з курсу народної творчості. / Харківський ін-т мистецтв ім. І.П. Котляревського; Упорядник С.О. Нікітін. Х.: ХІМ, 1991. 17с.: нот.
3. Гордійчук М. Як записувати народну музику. Київ, 1960. 35 с. Методика аналітичного запису українських пісень Куп'янського району: Методичні рекомендації з курсу народної творчості. / Харківський ін-т мистецтв ім. І.П. Котляревського; Упорядник С.О. Нікітін. - Х.: ХІМ, 1991. - 17с.: нот.
  4. Єфремов Є.В. Дослідження народнопісенного викладу через моделювання інваріанта пісні. / Є.В. Єфремов. //Українське музикознавство: респ. міжвід. наук. –метод. зб. - К.: Муз. Україна, 1985. - Вип. 20. С. 79-98.
  5. Іваницький А. І. Українська народна музична творчість. К., 1990.
  6. Іваницький А. Основи логіки музичної форми (проблеми походження музики): Навч. посібник. / А. Іваницький. К. : Альтерпрес, 2003. 180 с. + 40 нот. прикл., схеми.
  7. Іваницький А.І. Українська музична фольклористика (методологія і методика): Навч. посіб. /А.І. Іваницький. К. : Заповіт, 1997. 392 с.
  8. Історія української музики т.1. Київ: видавництво ІМФЕ, 2016. 440 с.
  9. Квітка К.В. Вибрані статті / К.В. Квітка; Упоряд. та комент. А.І. Іваницького. К. : Музична Україна, 1985. Ч. 1. 142 с.
  10. Квітка К.В. Вибрані статті / К.В. Квітка; Упоряд. та комент. А.І. Іваницького. К. : Музична Україна, 1985. Ч. 2. 152 с.
  11. Коваль Василь. Українські теоретично-практичні здобутки з музично-етнографічної транскрипції (нариси) / Етномузика. Львів, 2010. Число 6: збірка статей та матеріалів до 100-ліття теорії музично-етнографічної транскрипції / Упор. В. Коваль. 224 с. (Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, вип.25). С. 9 – 30.
  12. Коваль Василь. Юрій Сливинський – транскриптор / Етномузика : збірка статей та матеріалів. Львів, 2014. Число 10 (2013) / Упор. Б. Луканюк. 200 с. (Наукові збірки Львівської національної академії ім. м. Лисенка. вип. 33). С. 9 – 11.
  13. Колесса Ф. Твори. В 3-х т., Т. 1. Мелодії українських дум. /Ф. Колесса; Ред. М.М. Гордійчук., О.І. Дей, Л.М. Ревуцький (голова) та інші. Підготувала і написала вступ. статтю «Фольклористична діяльність Ф.М. Колесси» С.Й. Гриця. К. : Наукова думка, 1969. 591 с.
  14. Луканюк Богдан. Диференціальний принцип тактування: Методичні Рекомендації до курсу «Музично-етнографічна документація». Львів, 1994. 44 с. Вищий державний музичний інститут імені Миколи Лисенка у Львові; кафедра музичної фольклористики (етномузикознавства).
  15. Луканюк Богдан. К вопросу об аналитическом методе нотирования / Етномузика. Львів, 2010. Число 6: збірка статей та матеріалів до

- 100-ліття теорії музично-етнографічної транскрипції / Упор. В. Коваль. 224 с. (Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, вип.25). С. 69 – 99.
16. Луканюк Богдан. Ритмічна варіаційність у пісенному фольклорі: Теоретико-методологічне дослідження / Львівська національна музична академія ім. М. Лисенка; Кафедра музичної фольклористики; Проблемна науково-дослідна лабораторія музичної етнології. Львів, 2016. 208 с.
  17. Луканюк Богдан. Усічення. / Проблеми етномузикології: зб. Наук. Пр. / Упор. О. Мурзіна. К. 1998. С. 34 – 48.
  18. Мішанич Михайло. Архівне опрацювання народновокальних творів: Методичні рекомендації / Етномузика. Львів, 2010. Число 6: збірка статей та матеріалів до 100-ліття теорії музично-етнографічної транскрипції / Упор. В. Коваль. 224 с. (Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка, вип.25). С. 133 – 151.
  19. Музичний фольклор з Полісся у записах Ф. Колесси та К. Машинського / Ф. Колесса, К. Машинський; Упорядник вступу, ст-ю прим. пер з пол. С.Й. Гриця. К. : Муз, Україна, 1995. 324 с.
  20. Муравський шлях – 2000: матеріали фольклорно-етнографічної експедиції / Упорядник Г.В. Лук'янець, М.П. Маслова, О.В. Коваль. Х. : Регіон-інформ, 2000. - 152 с.
  21. Правдюк О. Методика записування музичного фольклору. К., 1981.
  22. Сливинський Ю. Техніка нотації народних пісень. Методичні рекомендації. Львів, 1982.
  23. Сумцов М.Ф. Діячі українського фольклору. /М.Ф. Сумцов. Х. : Др. «Печатное Діло», 1910. 37 с.
  24. Українські народні пісні в записах М. В. Лисенка /Упоряд. Л. О. Єфремова. К. : Либідь, 1990. Ч. 1. 366 с.
  25. Українські народні пісні, наспівані Д. Яворницьким. Пісні та думи з архіву вченого /Упоряд. М. М. Олійник-Шубравська, О. В. Шевчук. К. : Либідь, 1990. 323 с.

14. Інформаційні ресурси

1. Божичі, [гурт автентичного співу]. «Котилася ясна зоря з неба» : Польові записи гурту Божичі /уклад., анотація С. Карпенко, І. Фетісова. Київ: LAVINA MUSIC, 2004. 1 CD audio+відео + Букл.: анотація, тексти пісень; Іл. LM CD 423 [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=POXyJXjRnw8> .
2. Божичі, [гурт автентичного співу]. «По́за Часом». Ukraine: Lavina Music, 2021 (Album) [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://www.youtube.com/playlist?list=OLAK5uy_mI-jv2e3o-luX46CeOOCQ8yesWy9Tripl .
3. «Вітер Степовий». Проект Ніни Керімової. «Комора», 1991. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.sites.google.com/site/muzfolkgr/audio>

4. Зимовий цикл обрядових пісень // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки [YouTube], 2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=HWKGOA9wy0&t=8s>
5. Козацькі пісні Дніпропетровщини // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2017. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=UeOYYoy5HUA&t=11s>
6. Козацькі пісні Дніпропетровщини з нотами: Закувала зозуленька // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2019. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=2zNnqcB6X4g>
7. Козацькі пісні Дніпропетровщини з нотами: Їхав козак в гору за байрак // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2019. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=qvNEMtk2Dbs>
8. Козацькі пісні Дніпропетровщини з нотами: Ой весна красна, браття, настає // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2019. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=4j5e98VJ9dU>
9. Козацькі пісні Дніпропетровщини з нотами: Ой за мостом, мостом // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2019. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=mgTZ6i8wkAU>
10. Козацькі пісні Дніпропетровщини з нотами: Ой з-за гір, з-за гір // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2019. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=FnkbBQXJwR8>
11. Козацькі пісні Дніпропетровщини з нотами: Ой зима, зима // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2019. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=a8esuWYmW3E>
12. Козацькі пісні Дніпропетровщини з нотами: Ой розвивайся, та й зелений дубе // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2019. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=otCqqlXcO6A>
13. Козацькі пісні Дніпропетровщини з нотами: Ой у полі жито // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2019. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=s78y3MluzL0>
14. Козацькі пісні Дніпропетровщини з нотами: Стоїть козак на чорній кручі // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської

- академії музики ім. М. Глинки, 2019. [YouTube] [Електронний ресурс].
Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=iDzLf4iKhZQ>
15. Майстер-клас с. Кочережки Павлоградського району Дніпропетровської області // Лабораторія фольклору та етнографії Дніпропетровської академії музики ім. М. Глинки, 2018. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=sjOOEQ6Yv84&t=19s>
16. Музичний фольклор Кіровоградської області в документальних записах 2004 року / збирач-упоряд. О. Терещенко, 2004. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.sites.google.com/site/muzfolkkr/audio>
17. Проект «Поліфонія»: Онлайн-архів музичного фольклору / упоряд М. Бот, 2017. [YouTube] [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.youtube.com/c/polyphonyprojectcom/videos?view=0&sort=dd&flow=grid>
18. Терещенко О. Віртуальна виставка «Історичні й козацькі пісні Кропивниччини»: з нагоди Дня Незалежності України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://szymanowski-museum.com.ua/uk/virtualna-vystavka-istorychni-ta-kozatski-pisni-kropyvnychchyny?fbclid=IwAR3RBDUIN4HM5BT3iGi-dqKx4FGMtVF241t4OJJUSsMbOo6KN6nVXpwosz4>
19. Терещенко О. Терещенко Н. Гурт «Дике Поле». Довгі пісні Степової України (Проект «Моя Україна. Берви»). АртВелес. 2010. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://umka.com/ukr/catalogue/authentic-performing/dyke-pole-group-project-my-ukraine-bervy-digi-pack.html?print_this=1
20. Чумацькі пісні. Відеопроєкт. Ініціатор Олександр Полячок. Доступ: <https://www.facebook.com/chumatski.pisni>,
<https://www.youtube.com/c/%D1%87%D1%83%D0%BC%D0%B0%D1%86%D1%8C%D0%BA%D1%96%D0%BF%D1%96%D1%81%D0%BD%D1%96>

ДОДАТКИ

Додаток 1 Зразок питальника для проведення комплексного дослідження

I. Загальні відомості про виконавця

1. Як вас звати?
2. Скільки вам років?
3. Де ви народилися і де зараз проживаєте?
4. Чи все життя жили в цьому селі (місті)? Якщо ні – де ще доводилося жити?
5. Від кого ви навчилися співати ці пісні? (від матері, бабусі, сусідів, у гурті тощо)
6. Чи співали у молодості більше, ніж зараз? За яких обставин?

II. Загальна характеристика співочої традиції

7. Коли зазвичай співали пісні у вашому селі? (у будні, на свята, під час роботи, у колі родини)
8. Чи співали поодинці, чи гуртом?
9. Чи пам'ятаєте, як співали раніше і як співають тепер – є різниця?
10. Чи були в селі люди, яких вважали найкращими співаками?

III. Обрядовий фольклор

1. Календарно-обрядові пісні

11. Які пісні співали взимку? (колядки, щедрівки)
12. Коли саме їх співали і хто співав?
13. Чи пам'ятаєте окремі тексти або мелодії?
(після відповіді – прохання заспівати)
14. Які пісні співали навесні? (веснянки, гаївки)
15. Де й коли їх виконували? (на вулиці, біля церкви, на полі)
16. Чи співали пісні влітку під час жнив, косовиці?
17. Які це були пісні – веселі чи протяжні?

2. Родинно-обрядові пісні

18. Які пісні співали на весіллі?
19. Хто саме співав – дружки, свахи, всі разом?
20. Чи були пісні для окремих моментів весілля? (заручини, викуп, посад, прощання)
21. Чи співали пісні при народженні дитини?
22. Чи пам'ятаєте похоронні або поминальні наспіви?

Методична примітка: не наполягати на співі, якщо тема є емоційно важкою для виконавця.

IV. Необрядовий фольклор

1. Ліричні пісні

23. Які пісні співали просто «для душі»?
24. Про що в них зазвичай співалося? (кохання, доля, розлука)

25. Чи є у вас улюблена пісня?

2. Соціально-побутові пісні

26. Чи співали пісні про солдатів, рекрутів, заробітки?

27. Коли і хто їх виконував?

3. Жартівливі та танцювальні пісні

28. Чи співали жартівливі пісні? За яких обставин?

29. Чи співали під танець? Які саме пісні або награвання?

V. Виконавські особливості

30. Як краще співати цю пісню – тихо чи голосно?

31. Чи співали з прикрасами, протягуваннями, вигуками?

32. Чи змінюється пісня, якщо співати її кілька разів?

Запитання для повторного виконання:

«А можна ще раз заспівати, як колись співали старші люди?»

VI. Варіантність і пам'ять традиції

33. Чи чули цю пісню у виконанні інших людей?

34. Чи відрізнялася вона від вашого варіанту?

35. Чи співали її по-іншому в сусідніх селах?

VII. Контекст виконання

36. Коли вам найбільше хотілося співати?

37. Чи пов'язана ця пісня з якимись подіями у вашому житті?

38. Чи передасте ви ці пісні дітям, онукам?

VIII. Завершальні запитання

39. Може, згадаєте ще якусь пісню, яку ми не згадали?

40. Що, на вашу думку, важливо зберегти з того, як співали раніше?

IX. Примітки збирача (не озвучується)

- умови запису;
- емоційний стан виконавця;
- особливості інтонації;
- реакція на камеру / диктофон;
- перші враження від матеріалу.

Додаток 2 Зразок тематичного питальника

«Дитячий фольклор»

I. Загальні відомості про носія традиції

1. Як вас звати?

2. Скільки вам років?

3. Де ви виростили?

4. Хто у вашій родині більше співав дітям? (мати, бабуся, старші діти)

II. Колискові пісні

5. Чи співали у вашій родині колискові?

6. Хто саме їх співав – мати, бабуся, хтось інший?
7. Чи пам'ятаєте слова або мелодію колискової?
(після відповіді – м'яке прохання заспівати або наспівати)
8. Чи співали колискові завжди однаково, чи змінювали слова?
9. Чи були в колискових вигуки, звертання до дитини, пестливі слова?

III. Забавлянки та пестушки

10. Які пісеньки або примовки співали маленьким дітям, коли їх гойдали, брали на руки?
11. Чи супроводжувалися вони рухами? Якими саме?
12. Чи змінювався темп або ритм залежно від гри?

IV. Ігровий фольклор

13. Які ігри з піснями або примовками пам'ятаєте з дитинства?
14. Де зазвичай у них гралися – вдома, на вулиці, у школі?
15. Чи були ігри для хлопців і дівчат окремо?
16. Чи пам'ятаєте початок гри (заспів, поклик, лічилку)?
(після відповіді – прохання відтворити)

V. Лічилки

17. Чи користувалися лічилками, коли обирали ведучого?
18. Чи пам'ятаєте тексти або окремі слова?
19. Чи змінювали лічилки залежно від кількості дітей?

VI. Дразнилки та жартівливі тексти

20. Чи були дразнилки або жартівливі примовки?
21. У яких ситуаціях їх використовували?
22. Чи вважалися вони образливими чи радше жартівливими?

Методична примітка: до цієї теми слід підходити делікатно, не заохочуючи відтворення образливих текстів без потреби.

VII. Навчальний дитячий фольклор

23. Чи пам'ятаєте примовки або пісеньки, з якими вчили рахувати, назви предметів, днів тижня?
24. Хто навчав цих пісенок – дорослі чи самі діти?

VIII. Виконавські особливості

26. Як зазвичай виконували ці тексти – співом, напівспівом, речитативом?
27. Чи була важлива мелодія, чи більше ритм і слова?
28. Чи змінювався текст залежно від гри або ситуації?

IX. Варіантність і передавання традиції

29. Чи пам'ятаєте різні варіанти тих самих ігор або пісень?
30. Чи передавали ви ці тексти своїм дітям або онукам?
31. Чи бачите різницю між дитячими іграми раніше і тепер?

X. Завершальні запитання

32. Може, згадаєте ще якусь дитячу пісеньку, гру або примовку?
33. Що, на вашу думку, найважливіше у дитячому фольклорі?

XI. Примітки збирача (не озвучується)

- емоційний стан співрозмовника;
- швидкість і спосіб пригадування;

- виконавська манера;
реакція на прохання відтворити матеріал

Додаток 3 Зразки оформлення нотного тексту

Ген високо в темнім небі

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Гурт

1. Ген, ви-со-ко в тем-нім не-бі зі-рка за-сі-я-ла-а

Пли-вла-пли-вла між хма-ра-ми Над ве-рте-пом ста-ла

Пли-вла-пли-вла між хма-ра-ми Над вер-те-пом ста-ла.

1. Ген, високо в темнім небі зірка засіяла
Пливла-пливла між хмарами
Над вертепом стала] *2 рази*

2. Мати Сина породила, в ясла положила
Голим сіном постелила
Пелюшками вкрила] *2 рази*

3. Де ж колиски золоті, пелюшки шовкові
Де ж перини для Дитини
М'які да пухові] *2 рази*

4. Прилетіли із Востока янголи крилаті
Поставали, заспівали
Божому Дитяті] *2 рази*

По всьому світі

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Гурт

1. По всьому сві - ті ста-ла но-ви-на   Ді - ва Ма-рі - я Си-на ро-ди-ла

Сі-ном при-тру-си-ла, в я ела по-ло-жи-ла   Го - спо - дньо-го Си - на

Варіант 2

Цьо му до-му йгос - по-да - рю

Варіант 3

Ра - до-сті при-но - сять

1. По всьому світі стала новина

Діва Марія Сина родила

Сіном притрусила, в ясла положила } 2 рази

Господнього Сина

2. Діва Марія Бога просила

Чим би я свого Сина сповила

Ти ж, Небесний Царю, пришли Йому дари } 2 рази

Цьому й дому, й господарю

3. Зійшли янголи з неба до землі

Принесли дари Діві Марії

Три свічі воскові, ще й ризи шовкові } 2 рази

Ісусові Христові

4. Засіяла звізда з неба до землі

Зійшли янголи Діві Марії

Піють Божі пісні Господній невісті } 2 рази

Радості приносять

Вітер з поля

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Гурт

1. Вітер з поля, хвиля з моря
Ой, да призвела любов до горя

1. Вітер з поля, хвиля з моря
Ой да призвела любов до горя – 2 рази
2. Вітер віє, хвиля грає
Ой да на плече орел сідає – 2 рази
3. Ой, ти, орле, сизокрилий
Скажи ж мені правдоньку, де ж мій милий – 2 рази
4. А твій милий на роботі
Ой да на літсйному заводі – 2 рази
5. Що ж він робить-поробляє
Ой, да мідні труби виливає – 2 рази
6. Мідні труби виливає
Ой да свою милую вспоминає – 2 рази

Ой ти, груша моя

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Гурт

1. Ой ти, груша моя кучерявая

Ой, а де ж ти росла, моложавая?

1. Ой ти груша моя, кучерявая
Ой, а де ж ти росла, моложавая? – 2 рази
2. Ой, а де ж ти росла, корінилася
На Дунай, на ріку похилилася – 2 рази
3. На Дунай, на ріку похилилася
Молодая дівчина зажурилася – 2 рази
4. Молодая дівчина зажурилася
Що з нелюбоньком одружилася – 2 рази

Ой на горі калина

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Одна

1. Ой на го - рі ка - ли - на

Варіант 2

2. Там ко - су ру - су че - са - ла

Гурт

Під ка - ли - но - ю ді - вчи - на

1. Ой на горі калина
Під калиною дівчина
2. Там косу русу чесала
Біле личенько вмивала
3. Личенько моє біленьке
Кому ж ти будеш миленьке
4. Ой чи попойку, чи дяку
Чи хорошому козаку
5. Ой не попойку, не дяку
А хорошому козаку

Нашого татойка обжинки

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Одна

1. На - шо - го та - той - ка об - жи - нки, об - жи - нки.

2. Внас сто - рі - ло - йки два ши - нки, два ши - нки.

Нашого татойка обжинки, обжинки

В нас згорілойки два шинки, два шинки

Нам горілонька не мила, не мила

Широка нива втомила, втомила

Ой не так нива, як гони, як гони

Великі широкі загони, загони

Тобі, татойку, цей вінець, цей вінець

Нам червінчика на танець, на танець

Стоїть дівча над бистрою водою

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Одна

Сто-їть ді-вча над би-стро-ю во-до-ю о-так сто-їть і пі-се-ньку спі-ва.

Би-стра во-да, ві-зьми ме-не зо-бо-ю Бо ме-ні тут у-же жи-ття не-ма.

Ішла Марія

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Одна

І-шла Ма-рі-я на кру-ту го-ру На кру-ту го-ру

Ішла Марія на круту гору
На круту гору

Срібним кийочком упиралася
Упиралася

До свого Сина все питалася
Все питалася

А на тій горі церковка стоїть
Церковка стоїть

А в тій церковці три гроби лежить
Три гроби лежить

Ой в ліску, в ліску

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Одна

Ой вліс - ку ліс- ку на жов-тім піс-ку Свя-тий ве- чір, на жо-втім піс-ку.

1. Ой в ліску, в ліску на жовтім піску
Святий вечір на жовтім піску
2. Молодий Іванко, коника пасе
Святий вечір, коника пасе
3. Коника пасе, до нього говорить
Святий вечір, до нього говорить
4. Ой коню, коню, я тебе продам
Святий вечір, я тебе продам
5. Не продавай мене, сідай на мене
Святий вечір, сідай на мене
6. Сідай на мене, повезу тебе
Святий вечір, повезу тебе
7. Повезу тебе за синє море
Святий вечір, за синє море
8. Море перескочу, копит не вмочу
Святий вечір, копит не вмочу
9. Море перескочив, копит не вмочив
Святий вечір, копит не вмочив

Ой на горі та в ліску

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Одна
3

1. Ой на горі та вліску Ви сить колиска на дубку

2. Ав тій колисці дитячко Називається Іванко

1. Ой на горі та й в ліску
Висить колиска на дубку

2. А в тій колисці дитячко
Називається Іванко

Мати, мати, всепорадонька

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Одна

1. Ма - ти, ма - ти, все - по - ра - донь - ка вха - ті, —

По - радь, ма - ти, як не - лю - ба на - зва - ти

1. Мати, мати, всепорадонька в хаті
Порадь, мати, як нелюба назвати

2. Ой, ся й доню за тисованим столом
Назви нелюба сивесеньким соколом

3. Легше, мамо, тяжкий камінь підняти
Як нелюба сивим соколом звати

4. Камінь підніму та й сяду відпочину
За нелюбом я навіки загину

Ходить сон коло вікон

Дніпропетровська обл., Криничанський р-н,
с. Преображенка

Одна

1. Хо - дить сон ко - ло ві - кон, а дрі - мо - та бі - ля_ пло - та
Пи - та - є - ться сон дрі - мо - ту: "Де бу - де - мо но - чу - ва - ти?"

1. Ходить сон коло вікон
А дрімота біля плота
Питається сон дрімоту:
"Де будемо ночувати?"

2. Де хатинка біленька
Де дитинка маленька
Там ми будем ночувати
І дитинку колихати

Додаток 4 План-шаблон оформлення матеріалів сеансу

Шифр експедиції	
Заклад	
Рік	
День та сеанс	
Хто записав	
Хто розшифрував	
Місце запису	
Дата запису	
Інформанти	1. 2. 3....

Додаток 5 Зразок оформлення словесного тексту

ШИФР ЕКСПЕДИЦІЇ: 2016_02_24 Кринички

Експедиція КЗВО “Дніпровська академія музики” ДОР

2016 рік

D1S1

Хто записав:

Любимова Анастасія Яківна (А. Л.) - музикознавець.

Пшенічкіна Галина Миколаївна (Г. М.) - музикознавець, ведуча сеансу.

Хто розшифрував: Пушкар Віолетта Віталіївна (бакалавр кафедри Історії та теорії музики)

Місце запису: Дніпропетровська область, Криничанського району, село Преображенка.

Дата запису: 24 лютого 2016 року.

Інформанти:

Колектив «Червона калина»:

1. Віра Кузьмівна Ярмошина, 1951 р. н., родом з Волині, Ратнівський район, с. Завшан; в с.Преображенка - з 1982 р.; керівник колективу (В. К.)
2. Анатолій Вікторович Серпик, 1962 р. н.; завідуючий клубом (А. В.)
3. Віталій Олексійович Олійник, 1971 р. н.; шкільний двірник (О. В.)
4. Антоніна Миколаївна Нагорянська, 1985 р. н.; приватна підприємця (А. М.)
5. Ніна Анатоліївна Недождій, 1951 р.н., місцева; пенсіонерка (Н. А.)
6. Наталія Олексіївна Косенко, 1956 р.н., родом з с. Вітрівка (Криничанського району Дніпропетровської області), в с. Преображенка - з 1975 р.; вчителька молодших класів, пенсіонерка (Н. О.)
7. Марія Михайлівна Колцун, 1958 р.н., родом з Івано-Франківської області, Городенківський район, с. Семенівка; в с. Преображенка - з 1996 р.; продавець (М. М.)
8. Шефіка Абдурашетівна Демченко, 1970 р.н., родом з Узбекистану, в с. Преображенка - з 1977 р. (Ш. А.)

В. К. ....шо в нас ото такий колектив, шо я сама пишу пісні і колектив виконує. Я пісню написала “Червона калинонька”. Це наша візитна картка -

ми де виступаєм, вона зразу “Червону калиноньку”, а тоді все це... Я написала ще “Криничанщина рідна моя”. Ну ніхто нас не хоче слухати, розумієте... зовсім інші цілі люди переслідують. І то ми ніде, може де буде де яка, не знаю, може таке...

Г. М. Ну вже ж буде огляд.

В. К. Так огляд то огляд. Ну, а справа в тому, що якби був огляд, як вам сказати, самодіяльних композиторів. О! Отам би я б себе показала.

Г. М. А ви, а ви не зверталися до спілки самодіяльних композиторів?

В. К. Ой, Боже упаси¹, туди стіки лаве треба, шо я туди не пролізу.

Нач. Управління культури. Да? Да? Да? Ну ми з вами порозмовляєм потім.

В. К. Ага, я написала пісню також і “Преображенський вальс”, оце ж як було на день села. Преображенцям ще я 90 написала. Про Віхрівку – ми куди їдемо з концертом, про те село пишу. У Лугове їздили - про пісню написала.

Нач. Управління культури. Ми з вами поспілкуємося потім.

В. К. Добре, добре. Так... Вибачте, будь ласка, я так багато розмовляю. Галино Миколаївно, я хочу трошечки сказати про наш колектив. От, нашому колективу було 1 грудня 44 роки.

Г. М. А ви мені казали, да..

В. К. От, ми ще... Ми аж тут всі молоді пенсіонери.

(за кадром, з колективу) Правда, дехто...

В. К. Я в тому числі.

Г. М. Не скажеш по вас, шо пенсіонери, вже не прибідняйтесь.

В. К. ... ми молоді. От, нам чотири роки. От, і я фактично працюю півтора роки тут. А так я їздила, я жила деякий час... Я сама, ну як, в Преображенці живу, так склалось, я жила в Дніпропетровську. І тоді як Василь Іванович... Я шістнадцять років була відлучена, знаєте то як відлучають від церкви, була відлучена від клубу. Я закінчила інститут, рік попрацювала і мене “ушли” благополучно. Ну був такий голова, який вже шукав різні причини, щоб мене убрать. Все-таки убрав. Не дивлячись на вищу освіту, на два диплома. Ну, а потім прийшов оце наш Василь Іванович... Дуже хотіла, ну може б кому ... (1:59)¹ Дуже хороший в нас голова сільський. Він каже: “Вера Кузьмівна, допоможете?” “Допоможу. - кажу, - Ми вас вибираєм головою, а ви мене тоді в клуб кличте”. Так і сталося. Ми його вибрали і він мене покликав в клуб і стали ми... Ну у нас був другий завідуючий клубом

¹ Якщо транскрибатор сумнівається в трактуванні почутого, слід пропустити/записати як чуєш слово і в дужках зазначити таймінг. Обов’язково позначити жовтим кольором цей фрагмент тексту.

хлопчинка, тоже гарно грав на баяні, Сірьюжа ... (2:17). І ми почали отак потрошки напрацьовувати, напрацьовувати. Чим мені подобається... Оце мої дівчата, но ми не в повному складі. У нас таке горе, у двох траур - одна по бабусі сорока днів нема, другої, дуже вона солістка хороша, три дні назад брат помер, ну це ж таке, розумієте, всі ми живі люди. От, і ще одна...

(з колективу) В лікарню лягла.

В. К. Да, одна в лікарні. І, поетому, так-то так вийшло. Ну нічого, ми нічого. Ви так, зрозумієте хто ми, що ми, чим ми дихаємо. Ну от, якщо вас цікавить, то я написала програмку, от, що ми будемо... Ми розпочнемо з колядок.

Г. М. Добре. Ви зразу скажіть...

В. К. У прошлому році ми дві колядки колядували, а в цьому вивчили ще дві. А на слідуєчий ще дві...

Г. М. ... колядки чи у вас з села, чи з книжечки, збірочки, звідки вони.

(за кадром) Наші з села.

В. К. Не, це з моєї голови колядки.

Г. М. Ви самі склали, да?

В. К. Не-не-не-не-не, не. Це ми колядували на Волині колись.

Г. М. На Волині, ну я ж і добиваюсь. З Волині.

В. К. Да-да. У нас, знаєте що я хочу сказати, у нас взагалі тут, у Преображенці, не колядували, не було такої-от. Ще коли я працювала, була радянська влада, була партія, не дозволяли. Того. А тепер, як я прийшла, оце в минулому році ми колядували перший раз. Ну, не встигли, як кажуть, перший раз не знали як, ми пішли в двеннадцять часов дня, не встигли охопити, двадцять п'ять хат пройшли, все. Цього року вже почали з наберег, бо до наберег не дійшли, люди кажуть "Дівки, чо ж ви до нас не пішли". Да ми не можемо! П'ять годин вечора вже темна ніч... Мороз! Двадцять п'ять градусів на Різдво було. Ми ходили, ідемо, помьорзли. Як упаду... З горки вниз упаду. Мене осьо Віталія сзаді попід руки витяне і дальше співай. Цього року обслужили ту сторону. Вже на майбутній рік хочемо зробити дві компанії, щоб і там походили, і там, щоб людям нікому не було обідно. Ну, вибачте, я багато дуже розмовляю. Зараз, я покличу нашого Анатолія Вікторовича.

[...]²

Г. М. Будуть колядки з Волині, да? Усі колядки з Волині?

В. К. Да

² Якщо розмова не має важливого змісту для експедиційних задач, то при транскрибуванні такий фрагмент слід пропустити, зазначивши це відповідним позначенням в тексті.

Г. М. Да?

В. К. Ми... У нас ще є одна, тільки її всі колядують, то ми її не колядуємо вам.

Г. М. Ну понятно.

В. К. Як вона називається?

(з колективу) Нова радість стала.

В. К. Нова радість стала. Но ї всі колядують тому шо, а ми тіки ті, шо ніхто не колядують. Так, оце наш Анатолій Вікторович, завідуючий клубом. Поклоніться, Анатолій Вікторович (сміються). Це Віталя в нас...

Г. М. Ану подождіть...

В. К. Він нам допомагає, молодець...

Г. М. ... зробимо об'явочку тоді. Давайте спочатку. Сьогодні 24 лютого 2016 року, село Преображенка Криничанського району Дніпропетровської області. Ми пишемо колектив «Червона калина», правильно? Так, керівником якого є Віра Кузьмівна...

В. К. Ярмошина.

Г. М. Ярмошина. Якого ви року?

В. К. 1951 року.

Г. М. 51-го року, родом ви...

В. К. Із Волині.

Г. М. Волинь... Район і село скажіть.

В. К. Ратнівський район, село Замшани.

Г. М. Так, і тут з якого року ви?

В. К. Тут живу з 82-го року.

Г. М. 82-го року тут. Так, добре, і тепер спочатку почнемо. Назвіться ви, будь ласка.

А. В. Я завідуючий клубом...

Г. М. Прізвище.

А. В. ... Анатолій Вікторович.

Г. М. Ще раз прізвище?

А. В. Серпик Анатолій Вікторович.

Г. М. Якого ви року?

А. В. 62-го

Г. М. Так, далі ви.

В. О. Олійник Віталій Олексійович, 71-го року народження.

Г. М. Ви працюєте ким?

В. О. В школі дворнік.

Г. М. Так, далі.

А. М. Нагорянська Антоніна Миколаївна, 85-го року народження, працюю приватний підприємець.

Г. М. Угу, далі. А ви вже...

Н. А. Недождй...

Г. М. Кажіть, кажіть.

Н. А. Недождй Ніна Анатоліївна, 51-го року народження, пенсіонерка.

Г. М. Ви тут родилися, в цьом селі?

Н. А. Да.

Г. М. Да, угу. Далі, через одну...

Н. О. Я Косенко Наталія Олексіївна, пенсіонерка.

Г. М. Якого ви року?

Н. О. 56-го.

Г. М. Звідси родом?

Н. О. Із сусіднього села.

Г. М. А з якого?

Н. О. Вітрівка

Г. М. З Вітрівки. А тут з якого року живете?

Н. О. Із 75-го.

Г. М. Так, далі.

В. К. Вчитель молодших класів і пенсіонер.

М. М. Колцун Марія Михайлівна. 58-й рік народження, продавець.

Г. М. Тут родом, да?

М. М. Не.

Г. М. А звідки?

М. М. Родом з Івано-Франківської, тут з 96-го року.

Г. М. А з якого села, з якого району?

М. М. Івано-Франківська область, Городенківський район, село Семенівка.

Г. М. Так, далі.

Ш. А. Демченко Шефіка Абдурашетівна, 70-го року народження, з 77-го року в цьому селі проживаю.

Г. М. А звідки родом?

Ш. А. Народилась в Узбекистані.

Г. М. Дуже приємно. [до М.М.] Я хотіла ще вас запитати, ви з Івано-Франківщини не пам'ятаєте пісень?

М. М. Я просто цим не занімалась.

Г. М. Не занімались...

М. М. Не, канешно нет.

[...]

В. К. Колядуємо? [наспівує] Ген високо... І

[Співають]³ Ген, високо в темнім небі

Зірка засіяла

Пливла-пливла між хмарами

Над вертепом стала

Пливла-пливла між хмарами

Над вертепом стала

Мати Сина породила

В ясла положила

³ Якщо в запису респонденти співають, необхідно зробити про це позначення у тексті.

Голим сіном постелила
 Пелюшками вкрила
 Голим сіном постелила
 Пелюшками вкрила

Де ж колиски золотії
 Пелюшки шовкові
 Де ж перини для Дитини
 М'які да пухові
 Де ж перини для Дитини
 М'які да пухові

Прилетіли із Востока
 Янголи крилаті
 Поставали, заспівали
 Божому Дитяті
 Поставали, заспівали
 Божому Дитяті

[...]

Г. М. Не хвилюйтеся, всі ж свої.

М. М. Як у першом класі.

Г. М. Може ви б краще сіли, ви б трошки розслабленіші були...

В. К. Не-не-не-не, ми так звикли. [наспівує] На Різдво... На Різдво... І

[Співають] На Різдво Христове

Ангел прилетів
 Він летів по небу
 Радість возвістив
 Всі люди співайте
 Всі люди співайте

Цей день величайте
 Цей день величайте
 Святеє Різдво

Він летів по небу
 Радість возвістив
 Що в вертепі біднім
 Христос народивсь
 Всі люди співайте
 Всі люди співайте
 Цей день величайте
 Цей день величайте
 Святеє Різдво

Пастушки в печеру
 Раньше всіх прийшли
 Там Божую матір
 З Господом знайшли
 Всі люди співайте
 Всі люди співайте
 Цей день величайте
 Цей день величайте
 Святеє Різдво

Г. М. Така інтересна вона. Вона так і виконувалася, да, що ділилися отак на два голоси? Да, так і було? І в церкві співали?

В. К. В церкві не так, в церкві одна.

Г. М. Одна співає, да?

(з колективу) Один наспів заспівують.

В. К. Ну, а в нас трошки получилось слабувато, рішили...

Г. М. Це теж з Волині, да?

В. К. Ну там же в церкві там же хори воють, там вся церква звенить як співають, там... Без сліз не можна її слухати, дуже гарна колядка.

[...]

В. К. Може колядок досить? Чи ще одну послухаєте?

Г. М. Послухаємо і ще й попитаємо, бо нам не тільки церковні потрібні, а ще й сільські...

В. К. Так, ну в нас там ще пісні.

Г. М. ...простих, даже таких, як оце вважається як віршики дитячі, таких ми теж...

[Співають] По всьому світі стала новина

Діва Марія Сина родила
 Сіном притрусила, в ясла положила
 Господнього Сина
 Сіном притрусила, в ясла положила
 Господнього Сина

Діва Марія Бога просила
 Чим би я свого Сина сповила
 Ти ж, Небесний Царю, пришли Йому дари
 Цьому й дому, й господарю
 Ти ж, Небесний Царю, пришли Йому дари
 Цьому й дому, й господарю

Зійшли янголи з неба до землі
 Принесли дари Діві Марії
 Три свічі воскові, ще й ризи шовкові
 Ісусові Христові

Засіяла зізда з неба до землі

Зійшли янголи Діві Марії
 Піють божі пісні Господній невісті
 Радості приносять
 Піють божі пісні Господній невісті
 Радості приносять

В. К. Дзінькую, пане господарє.

Так, давайте зараз ми вам заспіваєм “Вітер з поля, хвиля з моря”.

Г. М. А що тоді до колядок повернемся чи як? Потім повернемся до колядок після цих пісень?

В. К. Не-не-не-не, ми по порядку заспіваємо, а тоді...

Г. М. А тоді ми вернемось...

В. К. ...що зацікавить вас, то і заспіваєм.

Г. М. Харашо, добре.

В. К. (групі) Не, то груша...” (наспівує групі) “Вітер з поля”... Так, хто заспівує?...

[Співають] Вітер з поля, хвиля з моря

Ой да призвела любов до горя - *2 рази*

Вітер віє, хвиля грає

Ой да на плече орел сідає - *2 рази*

Ой, ти, орле, сизокрилий

Скажи ж мені правдоньку, де ж мій милий - *2 рази*

А твій милий на роботі

Ой да на літейному заводі - *2 рази*

Що ж він робить-поробляє

Ой, да мідні труби виливає - *2 рази*

Мідні труби виливає

Ой да свою милую вспоминає - *2 рази*

В. К. Це пісня Дніпропетровської області, це Наддніпрянина, це тут мене навчили цю пісню. А зараз ми вам заспіваємо пісню з Волині, називається “Ой ти груша моя”. (налаштовуються)

[Співають] Ой ти груша моя, кучерявая

Ой, а де ж ти росла, моложавая? - *2 рази*

Ой, а де ж ти росла, корінилася

На Дунай, на ріку похилилася - *2 рази*

На Дунай, на ріку похилилася

Молодая дівчина зажурилася - *2 рази*

Молодая дівчина зажурилася

Що з нелюбоньком одружилася - *2 рази*

В. К. Вам буде трошки... “Груша моя” - це заспівують в нас чоловіки, це веселять, співають, і тому до хлопців приспособились. Ну? а зараз ми вам обрядові пісні трошки заспіваємо, вже дівчата можете відпочити.

Г. М. Так давайте може й ви сядете, бо оце стоячи це ж...

В. К. Не не не не, ми звикли, у нас концерт півтори години...

[...]

В. К. і А. М. співають:

[Співають] Ой на горі калина

Під калиною дівчина

Там косу русу чесала

Біле личенько вмивала

Личенько моє біленьке
Кому ж ти будеш миленьке

Ой чи попойку, чи дяку
Чи хорошому козаку

Ой не попойку, не дяку
А хорошому козаку

Г. М. А не було так, що сходились все-таки? (співає) “Козаку” - не? Верхній голос щоб...

В. К. Нє, воно йде

Г. М. Воно йде, але в кінці воно має сходитися

В. К. Тут закінчення якраз так. Якраз таке закінчення.

Г. М. Ваші батьки так співали?

В. К. Так-так, це все оригінал

Г. М. ... щоб вони не сходились?

В. К. Це все оригінал.

Г. М. Ну дивіться... Бо це важливо. Я просто знаю ці пісні, вони завжди сходяться в кінці в унісон.

В. К. Ну ця так.

Г. М. Ця так, хорошо. Давайте ще жнива

В. К. Їхали... Значить, я вам хочу заспівати вже як обжинки. Вже вони там серпами, все, вже наморилися. Прийшли, вже їх господар запросив, і виставляє вже їм там могорич... Щоб ви не дивувалися, тут така “червінчика на танець”. Значить, їм господар угощає-пригощає, а тоді дає червінець, це ж тоді були великі гроші, і вони собі заказують музику, вони йдуть і запрошують троїсті музики і тоді гуляють до ранку... Ну так, як ми на дискотеке зараз... Ну, справа в тому, що ці пісні всі волинські, і в нас не кажуть “татонько”, кажуть “татойко”.

Г. М. Знаю, так. Ви так і кажіть...

В. К. І тому так воно й буде звучати.

[Співає]: Нашого татойка обжинки, обжинки

В нас згоріло два шинки, два шинки
 Нам горілонька не мила, не мила
 Широка нива втомила, втомила
 Ой не так нива, як гони, як гони
 Великі широкі загони, загони
 Тобі, татойку, цей вінець, цей вінець
 Нам червінчика на танець, на танець

Г. М. Дуже гарно. А ви можете ще раз повторити, ну може так не поспішайте?
 Чи вони так швидесенько співають?

В. К. Я за свій голос боюсь.

Г. М. Може не... Тихіше можна, я мелодію розумію.

В. К. Не, ну воно ж, розумієте... Мені соромно співати, тут викладачі консерваторії, а я...

(за кадром) Та ми все розуміємо.

Г. М. Так ні, подождіть. Ми одне, а ви інше. Ви ж носій, ми ж від вас вчимося.

В. К. Як же ж ти, Кузьміїшна, керуєш людьми, як ти сама...

(за камерою) Не, ну сьогодні просто голос так.

Г. М. Чекайте, ви носій, так що це різні речі.

В. К. Давайте я вам заспіваю спочатку весільні, ще в мене є дві пісні.

Г. М. Чекайте, давайте цю ще разочок. Тільки можна тихше і повільніше.

В. К. Добре.

[Співає]: Нашого татойка обжинки, обжинки

В нас згоріло два шинки, два шинки
 Нам горілонька не мила, не мила
 Широка нива втомила, втомила
 Ой не так нива, як гони, як гони
 Великі широкі загони, загони

Тобі, татойку, цей вінець, цей вінець
 Нам червінчика на танець, на танець

Г. М. А як починали жати? Зажинки були у вас чи не? Початок жнив.

В. К. Зажинки?

Г. М. Так

В. К. Ну на зажинки я тих пісень не пам'ятаю, так, тільки обжинки.

Г. М. А у вас ставили бороду? В кінці жнив.

В. К. Не, я тоді була дуже маленька. Даруйте, я ж 51-го року, це мене що моя мама навчила, то я таке...

Г. М. Ну може вона вам розказувала, що таке колись робили. Залишали сніп на полі у вас чи ні?

В. К. Сніп залишали.

Г. М. Як на нього казали: борода, чи коза, чи як?

В. К. Не пам'ятаю, но знаю, що сніп залишали. А у нас же ж як, тоді вручну жали і такі снопи і копи ставили. А копа чого, копа це, скільки, 60, да? 60 снопів. Оце копа. І ото ж вони ставили, ставили, а вгорі, щоб дощ не мочив, брали найбільший сніп і отак його [показує] вгорі отак зв'язували і отак колосочками донизу, щоб дощ... щоб вони трошки вистоялися, а тоді вже молотили, серпами, вручну, на току... І ото у кожного господаря був тік, і оту серпами молотили.

Г. М. Мама ваша не казала, що навколо того снопа танцювали, співали ще?

В. К. Не не не, вони так наморювалися, що їм було не до співу, що вже вони як прийшли до господаря, як вже господар, оце вони йому співали, вони йому віночка, значить, на голову сплітали, ну, на шию...

Г. М. Ну да... А йому шось співали?

В. К. Ну оце, оце я таку одну.

Г. М. Оце таке.

В. К. Оце таку я одну знаю, ну може ще щось співали. Я вам ще трошки потім про вечорниці розкажу, я була мала, мені було вісім років, но я була на вечорницях. І все з початку до кінця знаю, що таке вечорниці.

Г. М. І спочатку, і до кінця це цікаво.

В. К. От, а я вам зараз хочу поспівати весільну пісню.

Г. М. Давайте, добре.

В. К. Як торгуються за... Такий на весіллі був звичай, що торгуються за мандричку сиру.

Г. М. Мандричка це кавалок такий.

В. К. Так, но молодь зараз не знає. От, а тоді ж холодильників не було, і такий був звичай взагалі у господарів. В кінці року, десь отам вже, як корову перестануть доїть, це десь жовтень-місяць, листопад. І вони робили сир, вони його засолювали, вони його видавлювали, під гніт клали, і потім у печі, як піч протоплять, вони його висушували в печі за один раз. І получалась така... таке кусок, казали “мандричка”, воно таке кругле було – мандричка. Були маленькі мандрички, прям таке, як-то кажуть, одноразові. Тоді для того, щоб будуть косарі літом... Косарям давали сир солоненький такий, бо які тоді були статки, яке тоді було, що було їсти. Не так же, як зараз, що все, що хочеш, от... І ото ж так. Ну й такий обряд от у нас на весіллях на другий день вже кажуть “свашки”, от. Чи навіть під кінець першого, я вже не докажу, факт того, що стоять... Оці місцеві, місцеві, які дівчата...

[...]

В. К. Вони, значить, стоять коло комори березуть отой сир. А приїхали свашки со сторони женіха. І вони ж хочуть того сира, а ці ж не дають, бо їм гроші треба. І оце такий діалог проходять. Співають, ті, що приїхали [співає]:

[Співає]:Приїхали свашечки

До вашої хатоньки

До вашої опори

До вашої комори - *2 рази*

Бо там сира мандрика

Як голова велика - *2 рази*

Їхали ми горами

Їхали ми долами

Нас коні поносили

Ми сир загубили - *2 рази*

[говорить] Ті ж одспівують

[Співає]: Неправдонька ваша - *2 рази*

Не їхали ви горами

Не їхали ви долами

Вас коні не носили

Ви сир не губили - *2 рази*

У коморі мандрика

Як голова велика - *2 рази*

Комору відчиняйте

Нам сиру давайте - *2 рази*

В. К. Ну оце отак. Потім ще до борщу, в нас був такий звичай, що в нас борщ варили на весілля, ну це ж старий обряд. Ну я такий, там такий жартівливе всяке ті строчечки. Вони ж, перепрошую, там пісні були і до борщу, до вареників, до чого хочеш. Ну а це ж, ті ж пересміюють, пересміюють, що борщ недобрий.

[Співає]: Ой добрий борщик, добрий

Ой я б його їла

Впала кішечка з печі

Умочила лапки й плечі - *2 рази*

[говорить] Ну це так жартували, щоб не їли. Ну оце таке, оце таке.

Г. М. Зараз я відкрию тут у мене пісні Волині.

В. К. Можу про вечорниці розповісти.

Г. М. Про що?

В. К. Про вечорниці.

Г. М. Да.

В. К. У нас в нашому Ратнівському районі до 66-го року не було світла, в нашому селі Замшани світла не було. А села в нас дуже великі і дуже були розкидані, по хуторах. По хуторах, ну взагалі так хата від хати могла бути триста метрів, півкілометра, попід лісом, там же ліса сильні, от. Ну а тут кілометра три з половиною, чотири, дуже багато в селі, і молоді було дуже багато. То ті, що там ближче, в центрі села, ті ходили в клуб, в кіно ходили. Ну, а тут же ж на окраїнах, ну там взагалі із села хлопці ходили де дівчата гарні, то туди йшли на вечорниці. І у мене була тьотя, в неї мати рано померла і, знаєте, як сама дівчина, то до неї найбільше збирались на вечорниці, бо

взагалі-то на вечорниці збиралися по черзі: сьогодні в одній хаті, де більша хата, завтра в тітки Ганни, платили і гроші тітоньці за те, бо це ж натопчуть, тоді не було крашеної підлоги як зараз, от. То вони тітці давали якісь там гроші, щоб вона дозволила, там кажуть світлиця в неї, щоб вона дозволила в світлиці вечорниці. Сходились дівчата, хлопці, дівчата пряли, дівчата вишивали, дівчата мотали клубки, а хлопці їм заважали. Вже який хлопець там хоче з дівчиною пофліртувати і починає: то клубка заховає, то нитки заховає, то голку, то вишивку заховає. Ну ото таке жартували. І разом же співали на цих вечорницях. І такі пісні, ну всяке співали. А потім вже як, ну як, якийсь хлопець каже, що сьогодні, значить, будуть музики, як якийсь хлопець хотів дівчину, ну, як сподобатися дівчині, він заказував музики, він платив гроші і запрошував троїсті музики. То оце спочатку вони сиділи вишивали, оце все-все, потім починалися танці, оце вони краков'яка танцювали, польку, падеспан.

Г. М. А ви вмієте їх танцювати?

В. К. Я вмію краков'як.

Г. М. Краков'яка вмієте?

В. К. Краков'яка вмію танцювати, да.

Г. М. [до А. В.] Підіграєте, ні, краков'яка?

А. В. Та попробую.

В. К. Зараз я тільки скажу, Анатолій Вікторович зіграє зараз, він такий в нас старий, все грає. От. І значить, потім... Ну і отак... Ну не проходили вечорниці без музики, не проходили, в основному була щоб потанцювати можна було, а потім вже тітка Ганна ще пригощала. Якщо той хлопець оговарював, що ну там трошечки підвечеряти. І ви знаєте, що засиджувалися до ранку, до чотирьох, до п'яти годин ранку, ішли вже, кажуть перші півні запіли і вони ще танцюють, бо це перші півні співають після дванадцяти годин ночі. А цей до трьох, вже треті півні... Ще треті півні не співали, пам'ятаєте Тараса Шевченка? От, і так, як-то кажуть, люди робили самі собі відпочинок. Після всієї цієї важкої роботи. Я хочу просто один випадок вам розповісти. Я дуже люблю співати, я співаю з дитинства, мама дуже гарно співала, у неї голос був, як у Ніни Матвієнко. У мене тато співав буде гарно. В мене тато працював священиком у церкві, мама ходила співати ж у церкву, от в хорі співала. Ото ж мама оцю колядку мама одна співала на всю церкву, в неї голос був як струна, наскіки був голос дзвінкий, вона таке було сопрано, я передати не можу. Ну, а я дуже любила співати, но дуже рідко вся сім'я збиралася разом. У мене й дід дуже гарно співав, він казав діскант, ну діскант це дитячий голос, а дід співав тенор у нього високий. І він теж дуже гарно співав. І так нам дуже вдавалося рідко, щоб збиралася вся сім'я і щоб можна було поспівати. Хіба-що якісь там хрестини, весілля чи свято, співали. А я ж

любила! А я любила, десь там притулюся в куточку і там вже слухаю, і так вже слухаю ті пісні, і підспівую собі. Ну і все кажу: «Мама, ну давайте заспіваємо». Мама мене «Верочко, отако, другим голосом. Ти мені втори, я буду першим, а ти отако» – вона мене навчила співати другим голосом. І я ж ну, коли ж, як мама всю роботу поробить, особливо такими вечорами вже зимовими, йде сніг, мороз, і мама вже грубку топить і сідає, мама там на один стілець, я коло неї на другому стільчику примощуюсь. «Мамо, давайте поспіваємо». «Ой, одчепися! Ой, ну я заморилась». «Мамо, ну давайте» – як начну просити. Мама: «Давай поспівати» – то я вже така тоді щаслива, я вже така тоді рада, я вже така... Ми вже з мамою сідаємо, співаємо. Ну а попри нашу хату, хата була так недалечко від дороги, ну яке тоді, фіраночка, там завішено фіраночкою, от. А хлопці ж високі, ідуть на вечорниці понад нашою хатою дорогою, і йдуть собі туди на хутір далі. А в нас, вона і досі наша хата стоїть, батьківська, вони йдуть понад нашою хатою. А зима, ви розумієте, морозяне повітря, і воно ж чути, як ми з мамою співаємо в хаті, а які там вікна, не такі як зараз, що пластікові, і все чути. Хлопці ідуть, коли прислухали, кажуть «Хлопці, отуть дівчата співають, це вечорниці туть. Ану ходімо. То якесь каже ходімо-но до них. Підемо до цих дівчат, не йдемо туди, далеко, тут вечорниці близько» - чути, що пісня. Вони приходять, заглянуть хлопці на ту фіраночку. Приходять на вечорниці й розказують, кажуть «Дівчата, ми йшли до вас, - каже - думали остаться на вечорницях, до того хтось гарно співає, думали, що там вечорниці». Каже: «Заглядаємо понад фіранкою вгорі, сидять на стільчиках коло грубки стара й мала. То так співають, то так співають, а та мала... - мене ж там не видно було - а та мала то так співає, ви навіть не повірите, що мала дитина отак може співати, - і каже, - так вторить, головну». І я з тих пір, я дуже люблю співати. Ну зараз треба трошки працювати з горличком, ну сідає голос, особливо як перехвилююся, але нічого. Дівчат можу навчити. Оце що Наталя Олексіївна, що ми з нею вдвох співали, то вони з мене сміються, бо я ж не беру верхні ноти, то я показую отак і Наталя Олексіївна бере ту ноту і вже вони з Галею співають. Отак. Колектив в нас дуже хороший, я своїх дівчат дуже люблю, от. Деколи і сварюся з ними, бо як вони не хочуть те співати, що я їм кажу, а вони щось хочуть своє співати, ну ми приходим отак, як кажуть, до консенсусу доходимо ми до загальної думки і співаємо. І в мене є зараз таке, як сказати, в мене є мрія. Я хочу навчити дівчат багато пісень, побільше пісень без супроводу, а капелла співати, тому що це дійсно рівень, це такий... Ну це взагалі рівень, ну як колись люди співали, коли там, ніхто під музику не співав, сходилися увечері, посідали та й співають собі. Багато таких пісень, що я вже їх не знаю, так з Волині. Я дуже багато різних знаю, но в основному і фольк-мюзік уже переспівують багато пісень. Знаєте, так мене трошечки взяло за живе, навіть трохи образилась на фольк-мюзік. «Як вони посміли заспівати ту пісню!» А Оксана Пекун заспівала ту пісню дуже гарно. Це і покойний хрещений співав на тих же вечорницях, він мене і навчив цю пісню.

[співає] Стоїть дівча над бистрою водою

Отак стоїть і пісеньку співа
 Бистра вода, візьми мене з собою
 Бо мені тут уже життя нема

[говорить] Дуже гарна пісня. І хтось співав і Пекун, ой... Да, Пекун Оксана ж вона вивчила цю пісню, переспівувала. Дуже гарна пісня, де вони її взяли. Ну це десь хтось з Волині їх навчив, от. Ну і так, багато пісень я, знаєте, дуже багато таких знаю, які співали на вечорницях, але це пісні, ну як вам сказати, моя мама їх не любила, вона завжди казала, мама любила такі дійсно народні, а вони ж отут п'ятдесяті роки, самі люди складалі пісні і самі їх виконували. І що звідси пішла пісня.

[Співає]: Червона роза на-на...

Візьму я чотири цвіточки,
 Що милий мені подарив,
 Ніколи тих слів не забуду,
 Що милий мені говорив.

[Говорить]: Я чула переспівувала, не Кайдишева, а хто в нас іще... Як її, що співає народне...

Г. М. Бабкіна...

В. К. Бабкіна, Бабкіна цю пісню співала. Не пам'ятаю, по-російськи чи по-українськи, думаю де вони її, десь тоже оттудава.

[За кадром]: Ну шукають же ж.

В. К. Да, да. От вона цю пісню переспівувала. І ще таку, пам'ятаю, мама моя «Одно співають про Галю та Ваню, одно співають про Галю та Ваню!» - вона їх не любила. [співає] У саду зеленому, де пом'ятая трава, То там Галочка сиділа, і гірко плакала вона. [говорить] То вони тоже дівчата співали, що хлопець насміявся над нею і кинув, то про дівчачу, про жіночу долю, отакі пісні. Я дуже люблю пісні, які виконують чоловіки. Дуже люблю, я мрію колись зібрати хоча би квартет у нас, мрію навчити їх улюблену пісню Тараса Шевченка «Стоїть явір над водою». Я всі чотири партії сама можу їх навчити, хоча ніколи їх не чула, трохи там десь вухом чула, от дуже мені хочеться її вивчити. Ото так, отак ми живем.

Г. М. Давайте все-таки вернемся до календарних, добре? Я вас попитаю. Як дітки ходили колядувати? Дітки бігали колядувати чи як.

В. К. Ага, а потім нас на лінійку викликали, до директора...

Г. М. Ну то само собою

В. К. Не давали колядувати, тоді в ті роки, оце 60-ті роки це було, це репресії були ужасні. Нас визивали і соромили. Ну мене не визивали, я дуже гарно вчилася, я була відмінниця, то я ніколи на лінійці не стояла. А так взагалі так, колядували дітки, колядували. Ходили із зіркою, і це було таке свято для дітей, вони самі готували цю зірку, самі її там, туди свічечки вставляли, і вони оздоблювали гарно все. І вулиця в нас, наприклад, у нашому селі дванадцять вулиць. Були, як сказати, негласні конкурси між цими ж кампаніями, бо кожна хотіло зробити зірку найкращу, от. І ми ходили колядувати, ми після колядування. Ну що там давали в ту торбу - давали домашні ковбаски. Ковбаски домашні, бо це ж Різдво кожне різали ту свиню, от, а в нас на Волині ніде такої домашньої ковбаски смачної не роблять, як в моїх Завшанах, і ніде таких налисників добрих не роблять, як в моїх Завшанах. Оце в них це фірменні блюда. Оце принесуть такий, ковбаси кусень такий, от ми ходили в чотирьох оце, ми поділимо на чотири кусочки щоб кожному досталось і навіть знаємо яка тітка. А баба в нас була така дуже жадна, царство їй небесне, була одна бабушка називали її... От, забула, баба Марія, но тільки по-вуличному її називали... Ми до неї не дуже любили ходити, ну а так як гріх не йти, то ми до неї йти мусили. А вона ковбаску... Ну тепер ми розуміємо, що це вона її в'ялила, щоб вона надовше збереглася, тому що наші добренько запікали, гарненько, моя мама, моя бабуся, що вона аж ось червоненька така була, смачна, то вона дуже швиденько їстьється тоді. А та баба, вона її в'явила, вона отак, зробить ковбаску, трошки її присушить, чуть-чуть в печі прив'ялить і все, і там на цепочек вона у коморі причепила і вона собі цілу зиму, аж поки все, казали, для косарів. Все було для косарів: сало найкраще для косарів, оце ковбаска для косарів, мандричка сиру для косарів. Червень-місяць, уже ж тоді свиню ніхто не різав, Різали свиню один раз – на Різдво і все, от. То ми то як бабу... Всігда як ділимо ту ковбаску незлим тихим словом споминали, вона така суха, ну як недобра, не засмажена ковбаска, але все одно і тієї по кусочку.

Г. М. Так а все-таки що ж ви співали?

В. К. А баба Тодориха вона, бо чоловіка звали Тодор, і ото ж вона, ну як по-сільському, баба Тодориха. Та баба Тодориха така вона завжди ходила пасти, в неї три корови, чого ж вона мандрички сиру... Ну мужики не хотіли до неї ходити на косарі, тому що та мандричка зацвівша вся вже мабуть років три, дуже така, дуже стара була бабушка. Ну до Тодорихи. А Тодориха така була, в неї всігда була робота. В неї, от у нас били масло із сметани. І така маслбойка така дерев'яна, кругла, і оце ж били, і ота баба бере свої, називали биянка, баба бере ту биянку з собою, пасе корів і за собою ту биянку носить. Там корови пасуться, баба поставила раз-раз-раз, корова побігла десь, баба кинула ту биянку, сметана розлилася... Ну завжди люди жартували, знаєте, як ото в селі, кажуть Тодориха биянку за собою носить, то, каже, більше сметани розіллє, як масла зіб'є. Ну ото таке...

Г. М. Згадуйте тепер, які ви дітьми співали колядки, щедрівки які?

В. К. Ну це ж сьогодні я...

Г. М. Оце ж церковні. А дітки ж маленькі вони ж такі...

В. К. Ні, оце ж ми цю... Ця коронна була.

Г. М. Це коронна.

В. К. «По всьому світі стала новина».

Г. М. А таку «Ой рано-рано кури запіли» Святий вечір

В. К. Не-не, таку... Я її знаю. [наспівує] Ой рано-рано кури запіли. [говорить] Да?

Г. М. Да-да

В. К. Ну це в Каширському районі її співали, бо мій тато робив там священиком, то я знаю.

Г. М. У вас такої не співали?

В. К. Не, у нас такої не співали. В нас... У кожного, кажуть, що сторона, то й новина. Я пам'ятаю таку колядку, теж з Камінь-Каширського району.

[співає] Ішла Марія

На круту гору - *2 рази*

Срібним кийочком

Упиралася - *2 рази*

До свого Сина

Все питалася - *2 рази*

А на тій горі

Церковка стоїть - *2 рази*

А в тій церковці

Три гроби лежить - *2 рази*

[говорить] В першому гробі

там Божая Мати,

в другому гробі

Сам Господь лежить,

і в третьому гробі

святий Васильок.

Там вона дуже довга, там куплетів двадцять така. Ну це Камінь-Каширського району.

Г. М. А як, ви згадали, що «Рано-рано кури заспіли», то заспівайте її.

В. К. Ні, один куплет, ото я так її знаю, а так ми ніколи не колядували її і не співали, я просто чула її. А знаєте, «Ой рано-рано...» ото на той самий мотив [співає] Ой в ліску, в ліску на жовтім піску...

[говорить] То щедрівка...

[співає] Святий вечір на жовтім піску

Молодий Іванко, коника пасе
Святий вечір, коника пасе

Коника пасе, до нього говорить
Святий вечір, до нього говорить

Ой коню, коню, я тебе продам
Святий вечір, я тебе продам

Не продавай мене, сідай на мене
Святий вечір, сідай на мене

Сідай на мене, повезу тебе
Святий вечір, повезу тебе

Повезу тебе за синє море
Святий вечір, за синє море

Море перескочу, копит не вмочу
Святий вечір, копит не вмочу

Море перескочив, копит не вмочив
Святий вечір, копит не вмочив.

[говорить] Оце така в них щедрівка була.

Г. М. Ага, це в Камінь-Каширському?

В. К. Камінь-Каширський район.

Г. М. Така сама... А на такий мотив у вас не співали там? В Ратному вашому не співали?

В. К. Не-не-не-не, це зовсім інше, це зовсім інше.

Г. М. А що приспівували ще? Там, «Ой, дай Боже» було, приспівували таке?

В. К. Ну, це знаєте, це тоже в нас там Любишівський район, оце там є Гута, от є таке, там є села Заболоття. Це ж, розумієте, от наші Завшани це вже в нас село круте більше, як би тепер сказали, розумієте, у нас траса проходить по селі в Брест, от у нас село таке, більше таке...

Г. М. Продвинуте...

В. К. Цивільне, більш таке перспективне воно, да. А в тих селах там, я працювала піонер-вожатою в 67-му році, там не було взагалі ніякого сполучення, я ходила додому пішки, 20 кілометрів до Ратного із тих сіл. Нічого... В понеділок я їздила, пошту возили в понеділок, то я з поштовою машиною їхала назад. А їхала в неділю додому, до мами сюди в Завшани, то по болотах не було взагалі... Зимою ха^ора^ошо було, позамерзало болото і тоді можна було пішки йти. А так там дуже були... Це вже, може... Не знаю, буквально може вже років тридцять як я сюди переїхала, потихеньку вже туди зараз маршрутки ходять, автобуси ходять, вже такі села більш зробилися, от, більше увагу звертають... А там Мартинюк, комуніст, він же сам із Камінь-Каширського, він дуже Камінь-Каширськ підняв як став депутатом Верховної ради від фракції комуністів, він дуже-дуже їх підтримав.

Г. М. А не з Любишівського він?

В. К. Не, він з Камінь-Каширського, з самого Камінь-Каширську. Ну там же Любишівський і Камінь-Каширський це два райони.

Г. М. Бо ми були в селі колись в тому, що його батько живе... Любишівський

В. К. А батько так, а він сам... Може-може, я не сперечаюся. От, отака в нас, така в нас Волинь. А я її все одно ношу в серці, воно мені... Я жила на Волині до вісімнадцяти років, до сімнадцяти, поки закінчила школу, ну і там рік пропрацювала і все. А так я вже по світах мотаюся...

Г. М. А ще може такі слова: «Ой там на дворі стоять три дерева»? З них там церкву будують... Не?

В. К. Не, не знаю, не не, не знаю такої.

Г. М. Або «Ой у місті у Львові та все по торгові, гей лелія» - був такий приспів?

В. К. Не не, лілея це Львівщина, це там вони, це Франківщина...

Г. М. А «Гей віліє», може так приспів...

В. К. Не знаю, не знаю, в нас такого не було, не.

Г. М. Так, ха^ора^ошо, так... А ще скажіть, у вас водили козу чи коня?

В. К. Не.

Г. М. Не водили на Різдво?

В. К. Не не, наскільки я пам'ятаю, може коли то старіше, старше покоління, може було таке. При моїх... Куди ту козу було водити, як там тільки старалися бігом проколядувати й тікати з-під вікна... Вчителі ж ходили і за руки хапали тих дітей, розумієте. Це те, що я пам'ятаю...

Г. М. Но може вам хтось розказував, мама може розказувала, що колись так було?

В. К. Не можу вам сказати...

Г. М. Не згадаєте.

В. К. Не можу вам сказати. Я просто такі перекази, просто перекази я такі знаю, що в нас дуже любили розказувати малим дітям, як щось лякає, як ми йшли з музик увечері, а там щось лякали... Я перехрестилася, а там по дереву щось пошурхотіло, полетіло так, знаєте, отаке розказували, а такого не, не.

Г. М. Угу, зрозуміло. Так, а про маланку співали чи ні?

В. К. Ні, в нас ну меланкувати ходили, но нічого не приспівували до маланки... Не приспівували до маланки, у нас тільки ходили, знаєте, у нас гарно гадали дівчата, оце ж на вечорницях гадали. І, значить, ото на маланку тут кажуть маланка, а в нас просто кажуть «ходили долю визнавали». Заміжні жінки могли, дівчата не ходили, заміжні тільки жінки, визнавали долю, і оце вона тихенько приходить під вікно, от, і чи мається та дівчина, що на виданні, що вже вона хоче знати свою долю, і от вона приходить, тихенько слухає, тоді, шибки там тонесенькі були, про що говорять у хаті. Якщо говорять щось веселе, хороше, буде хороша в неї доля, а якщо там і матюки були, було все що хочеш... А другі вже спеціально, в нас такі, ну, дядько такий був вредний в селі, він знав, що будуть жінки ходити, він говорив все, що хоче, таку нісенітницю ніс, і ото ж моя баба покійна каже, ото ж, каже, ходила долю вигадувати та, каже, почула таке... Ото така в мене доля, всігдa казала, в кого доля, а мене й долища. А мама моя завжди обіжалась на неї, каже, так як моя мати прожила за моїм батьком, каже, як сир в маслі прокачалася. Ну, вона просто діда не любила, тоді ж не так, як хто кого хоче, а кого батьки засватали, отак воно і було. От, то вона, вона вийшла заміж не за того... Дід її дуже любив, дід її оберігав все життя, ну він їй набридав тим, що все... Оте, бачите, зараз молоді не слухають старше покоління, дід ішов рубати дрова, баба трісочки збирає із відром, дід іде рубати тоненькі березові дрова, а там же, як воно сказати, було время нічого не пропадало в дворі, потому що якщо береза, а їх багато таких тоненьких гілочок, тонесеньких, дід ті гілочки отак скручував, ликом їх зв'язував і це зимою у грубку. Оце дід таке зробив, баба ті

липові, значить, це таке сувойчики, складає він все. Як ти мені, старий, надоїв, та чого ти оце мене хвостом за собою водиш, та чого ж... А дід був дуже мудрий, розумієте, от, вони ніколи в житті не посварилися, бо баба була дуже мудра. Діти, гарячкуєте мене! Міг, знаєте, міг і таке, що дати добре, вже була так гризе діда, но як баче, що вже точка кипіння вже наближається, вона... А в неї було три спідниці баба носила, одна, друга, третя... Тільки мах, спідниці за дверима, вже баби нема, тільки спідниці мелькнули, все... Дід перекипів, цей... Баба прийшла, платком, як-наче нічого не було... Казала, з чоловіком треба вміти жити, ніколи чоловіку правду не кажи, отако на половину... Половинку скажи, а половинку оце заховай...